Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)



Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)



Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)



Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)



Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Schou. No 2.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130012961791

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Th. bis 1330
8vo

(Laurits Nielsen Nr. 170.)

Stålakt
Nr. 183.

U. H.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

220

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

INSTRV-
CTIO VISITATIONIS

Saxonicæ, ad Eccleſiarum Pa-
ſtores, de doctrina Chriſtiana,
Tranſla[illegible] Doctore Pomera-
no in latinum, propter
Eccleſias Danicas
Anno do-
mini.
M. D. XXXVIII.

Nunc rurſum excuſa Vite-
bergæ. M. D. XXXIX.

Jo. Alberti Fabric

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

B.U.H.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

VEN
& dom
Super I
fratribu
Bug
ct

ſtoribus
ne mult
ber, qu
a Doc
nullo qu
tus eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

VENERANDIS VIRIS & dominis Eccleſiarum Danicarum, Super Intendentibus, dominis ſuis ac fratribus in Chriſto dilectis, Ioannes Bugenhagius Pomeranus Doctor, Gratiam Dei, & Pacem per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.

POSTquam Regia Maieſtas, inter cæteros libros, etiam hunc Viſitatorum Saxoniæ, omnib. Danicarũ Eccleſiarum paſtoribus commendauit, Veritus ego ne multi ignorarent quis vel eſſet hic liber, quod Germanice æditus nuper a Doctore Luthero emendatus, a nullo quod. ſciam in latinum tranſlatus eſt, tranſtuli eum quemadmodum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

videtis. Veſtrum igitur fuerit, quos
Deus in officio veros ordinauit Eccle
ſiarum Epiſcopos, curare per bonos
paſtores & per eruditas Scholas, v
cum alijs artibus hæc ſancta Doctri
na ad poſteros propagetur. A præfa
tione autem abſtineo, quia Pater Lu
therus hic ſatis præfatus eſt. Chriſtus
ſit vobiſcum & cum Eccleſijs veſtris
in æternum. Scripſi ex Copenhagen
ſiue Copmanhauen · Anno domini
M. D. XXXVIII.
feria tertia poſt Aegi-
dij.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

INSTRVCTIO VISITATIONIS Saxonicæ, ad Eccleſiarum Paſtores. de doctrina Chriſtiana. Translata a Doctore Pomerano in latinum propte Eccleſias Danicas. Anno domini M. D. xxxviij.

D. Martinus Lutherus.

Libellum Viſitationis rurſus edo in publicum, Abſtuli & mutaui quędam, quæ antea neceſſaria erant vt permitterentur ſide imbecillioribus, nunc vero neq; ſunt neq; eſſe debent, maxime in hoc principatu Saxonico & alijs nobis viciniorbus, quando Verbum Dei tanta claritate & efficacia lucet vt nullus ſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

cuſare poſſit. Non moramur quid Satan cum ſuis contra hæc mentiturus & calumniaturus ſit, Deo & ipſius Eccleſiæ per hæc ſeruimus, hoc ſatis nobis eſt, & gratias agimus domino Deo, qui nos ad hoc miniſterium vocauit & idoneos fecit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

PREAFATIO DOctoris Martini Lutheri.

QVam diuinum & ſalutare opus ſit, viſitare Paſtores & Chriſtianas Eccleſias, per doctos, & intelligentes viros, teſtatur ſcriptura & veteris & noui teſtamenti. Legimus einm quod Petrus perambulauit in Iudea. Act. ix. & Paulus cum Barnaba rediit ad ſingula loca vbi predicauerat. Acto. xv. Et teſtificatur in omnibus ſuis epiſtolis, quemadmodum ſolicitus ſit pro omnibus Eccleſiis & paſtoribus, Mittit epiſtolas, mittit diſcipulos, currit & ipſe, Sicut & Apoſtoli. Actorum viij quando audierũt Samariam ſuſcepiſſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

verbum, miſerunt illo Petrum & Io-
annem, Et in veteri teſtamento etiam
legimus Samuelem egredi nunc in
Gilgal, nunc in Rama, nunc in Nobe
&c. non voluptate expatiandi ſed cha
ritate & debito ſui officij & populi ne
ceſſitate. Quemadmodum fece-
runt etiam Elias & Eliſeus, vt in libris
Regum legimus. Id quod & Chriſtus
pre alijs operibus diligentiſſime fecit, ita
vt propter hoc ne vnum quidem lo-
cum proprium ſibi retinuerit in terra,
quo vel caput reclinaret. Atq; hoc ip-
ſum vel in vtero matris incepit abi-
ens in montana cum pregnante virgi-
ne matre vt ſanctum Ioannem viſita-
ret.

Quæ Exempla etiam ſancti Epi
ſcopi olim & patres diligentiſſime imi-
tati ſunt, quemadmodum inueniun-
tur multa de his ſcripta in Papalibus
decretis. Ex hoc enim opere primum
nati ſunt Epiſcopi & Archiepiſcopi,
quibus vel pauciores vel plures ad viſi
tandum comendabantur. Proprie
enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

enim Epiſcopus ex græco ſignificat Superintendentem aut Viſitatorem, et Archiepiſcopus, qui conſtituitur ſuper tales Superintendentes & Viſitatores, propterea, quod quiſq; Paſtor ſiue Epiſcopus ſuos Parochianos viſitare & curare debet, & attendere quemadmodum illic doceatur & viuatur. Et Archiepiſcopus tales Epiſcopos viſitare & curare debet, & attendere quemadmodum illi doceant. Quæ officia aliquadiu fuerũt in Eccleſia Chriſti, donec iam mutata ſint in pompam mundanam & dominia glorioſa.

Poſtquam enim Epiſcopi ſunt principes & domini facti, Primum hæc officia viſitationis alicui Prepoſito, vicario aut Decano mundarunt, Poſtea cum etiam Prępoſiti, Decani & Canonici, nihil aliud fierent quam ocioſi domini, mandabantur hæc Officialibus, qui hactenus vexauerunt homines ſuis citationibus propter cauſſas pecuniarias, & neminem viſitauerunt.

Tandem quando ſic, vt dictum eſt, omnia peſſime iacebant, ſancti illi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Officiales ſuam quietem domi amãtes nuſquam pro Eccleſia exierunt, ſed emiſerunt malignum aliquem nebulonem & in pagis & in ciuitatibus circum curſitantem, qui quæ ex maleuolorum aut detractorum ore de viris & mulieribus in tabernis inter pocula audire potuit, prodidit ſuo Officiali, is vt deglubitor pro ſuo officio deglubebat eos & detrahebat eis peccuniam etiam innocentibus, quos & in periculum rerum & bonæ famæ ſæpe adduxit, vnde homicidia & alia mala exoriebantur. Hinc hactenus manſit nomen Sancta Synodus.

Breuiter, hoc precioſum & nobile opus penitus iam interijt & nihil inde relictum eſt, niſi quod homines citati et excommunicati ſunt, propter debita & temporalia bona, aut quod inde fecerunt Diuinum vt vocant ordinem, Antiphonas quaſdam & verſiculos vlulantes in templis, quemadmodum autem docendum ſit, credendum, diligendum, Chriſtianę viuendum, pro pauperibus curandum, quomodo im-

becilliores

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

becilliores fide conſolandi ſint, contemptores arguendi, & reliqua curanda quæ ad hoc officium pertineut ne meminerunt quidem in talibus ſynodis, Nihil aliud quam vani prælati & glorioſi ganeones facti ſunt, aliorum bona abſumentes & nihil eis reddentes niſi mera damna, Atq; ita hoc officium, quemadmodum & omnes aliæ ſanctæ, Chriſtianæ & veteres doctrine & ordinationes, factum eſt diaboli & Antichriſti ludibrium & iocularis ludus, horrenda & terribilis perditio animarum.

Quis enim recenſere poterit quam vtile & quam neceſſarium ſit hoc officium in Chriſti Eccleſia? In damnis hoc videre licet, quæ acciderũt poſtquam illud deſijt & retento nomine res ipſa in ceremonialem fucum mutata eſt vt pleraq; alia. Nulla doctrina aut hominum conditio in mininiſterijs a Deo inſtitutis vera, integra & pura permanſit, ſed pro diuinis & verbo Dei conſecratis officijs, ſurrexernnt tam multæ & horrendæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

horrendæ Sectæ. Vt canonicatus, Monachatus &c, per quę vera Chriſti Eccleſia penitus ſuppreſſa fuit, ſides extincta, charitas mutata in contentiones & bella, Euangelium obſcuratū & pro hoc tantummodo hominum opera, doctrinæ, & ſomnia regnauerunt. Facile hic fuit diabolo facere, quæ voluit ſuis dæmoniorum doctrinis, poſtquam tale officium ſibi ſubegerat, & meraslaruas quaſi ſpiritualium hominum & Monachales vitulos erexerat, vt nemo poſſit ipſi reſiſtere. Quando autem hoc ſanctiſſimun officium, vbi recte & diligentiſſime curatur, ſummum laborem & diligentiam requirit, quemadmodum & Paulus conqueritur, ſcribens Teſſalonicenſibus, Corinthijs & Galatis, vt etiam Chriſti Apoſtoli in hoc ſudarint, quid efficerent, ocioſi homines & ventres pigri?

Igitur poſtquam nunc per ineffabilem dei gratiam & miſericordiam Euangelium redijt aut vel primum

exortum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

exortum eſt nobis, per quod iam videmus quam miſere irretita erroribus, diſperſa & lacerata ſit Eccleſia, cupiebamus ex animo hoc ipſum, vere Epiſcopale viſitandi Officium, vt ſumme neceſſarium, videre reſtitutum. Verum quando nemo ex nobis adhuc vocatus erat ad tale officium aut certum habebat mandatum, & ſanctus Petrus nihil vult geri in Chriſti Eccleſia niſi certi ſimus hoc ipſum eſſe opus Dei, nemo præ cæteris audebat hanc rem tentare. Hic quod tutiſſimum erat innixi ſumus officio charitatis, quod omnibus Chriſtianis commune eſt & a Deo mandatum, & ſuppliciter poſtulauimus ab Illuſtriſſimo Principe & domino domino Ioanne Saxonum Duce, Sacri Imperatorij Romani Archimarſchalco & Electore, Duringiæ Landgrauio, Miſniæ Marggrauio &c. Domino noſtro clementiſſimo, nempe harum terrarum principe & noſtra indubitata Poteſtate a Deo ordinata, Vt ipſe (quando non eſt debitor ex poteſtate ſeculari) ex

Chriſtiana

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Chriſtiana charitate, propter Deum,
ad profectum Euangelij, & ad com-
modum & ſalutem miſerorum Chriſti
anorum qui ſunt in ipſius terris,digna-
retur clæmenter quoſdam idoneos vi-
ros ad tale officium vocare & ordina-
re. Id quod eius clementia ita fecit &
ordinauit per Dei bonam erga nos vo
luntatem, commendans hoc officium
quatuor egregijs viris, nempe Stre-
nuo domino Ioanni Nobili a Plan-
nitz ęquiti aurato &c. Inſigni viro &
domino Hieronymo Schurff Iurium
Doctori &c. Strenuo domino Eras-
mo ab Haubiz &c. & Eruditiſſimo
Domino Philippo Melanchtoni Ma-
giſtro &c. Det Deus vt hoc ſit ſaluta
re Exemplum omnibus alijs Germa-
niæ principibus, vt fœliciter & cum
fructu imitentur, pro quo etiam ipſe
Chrtſtus in nouiſſimo die ampliſſi-
mam reddet mercedem Amen.

Quando vero diabolus per ve
nenata ora ſua & labia detrahentia nul
lum diuinum opus ſinit ſuis calumnijs
&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

& blaſphemijs inconſpurcatum, & iam iam per noſtros aduerſarios in hoc libello multa calumniatur & damnat, ita vt quidam etiam glorientur nos pænitere noſtræ doctrinæ, retroceſſiſſe ac quædam recantaſſe, & vtinam ſerio dicerent & ſentirent illa ſibi placere quæ recantata dicunt, tum enim certo plus nobis accederent quam nos illis, ad confirmandam noſtram doctrinam, & recantarent ſuos errores. Iccirco ego ſtatui omnia quę egerunt Viſitatores, & ſcripta miſerunt Clementiſs. Principi noſtro, & inde eadem in manus meas fideliter collecta peruenerunt, publice per typographiam in lucem ędere, vt quiſq; videat nos neq; in angulis neq; in tenebris agere negotium Chriſti, ſed lucem & quęrere & ſuſtinere cum gaudio & ſancta fiducia. Quamuis autem hæc non poſſumus ędere vt mandata quę cogant homines, ne Nouas & Papiſticas Decretales erigamus, ſed potius vt hiſtoriam ac præterea vt teſtimonium & confeſſionem

noſtræ

noſtræ fidei, tamen ſperamus , quod omnes pij & pacis amantes Eccleſiarum Paſtores , quibus ſerio placet Euangelium, & gaudent concorditer & ſimiliter nobis omnia ſeruare, quemadmodum Paulus monet vt faciamus Philip . ij. amabunt minimeq; per ingratitudinem & ſuperbiam contemnent hanc diligentiam clementiſſimi, Principis noſtri, pręterea & noſtram charitatem ac beneuolentiam, quin potius ſponte & ſine coactione, id quod veræ charitatis eſt, ſubdent ſeſe huic viſitationi , & nobiſcum ſecundum hanc in pace agent, donec Deus ſpiritus ſanctus per ipſos aut per nos meliora ordinet.

Si autem aliqui ex paſtoribus temere huic Chriſtianę ordinationi reſtiterint, & nulla iuſta cauſa ſpecialem ſibi facere tentauerint (inueniuntur enim ſtulta capita & contemptores qui ex mera malicia non poſſunt aliquid commune & aliorum factis ſimile ferre, ſed & corde & vita ſunt alijs

diſſi-

diſſimiles, ſuæ prudentiæ, id eſt, mani-
feſtæ ſtultitiæ innitentes (Suſtinebi-
mus vt illi ſeſe ſeparent a nobis tanq̃
paleam ab area, ita tamen vt propter
illos non deſeramus noſtros, quan-
quam & in hac re non committemus,
vt non quęramus Clementiſs. Princi-
pis noſtri & conſilium & auxilium.
Nam licet Ipſi non eſt mandatum vt
doceat & ſpiritualia gubernet, tamen
debet vt ſęcularis Poteſtas, ſumme cu
rare & agere ne diſſidia, ſectæ, & ſe-
ditiones exoriantur in ſubditis. Quem
admodum & Conſtantinus Cæſar E-
piſcopos vocauit Niceam, quando ne
q̃ voluit neq̃ debuit ſuſtinere diſſen-
ſionem quam excitauerat Arrius in
Imperio inter Chriſtianos, & exhorta
tus eſt & adegit eos ad ſanam ac con-
cordem doctrinam & fidem.

Deus autem Pater miſericordi
arum, det nobis per Ieſum Chriſtum
dilectum filium ſuum, Spiritum con-
cordiæ & fortitudinis, vt faciamus eius
voluntatem. Nam quantumuis ſum-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

me concordes fuerimus, tamen maximum erit nobis negotium vt bona faciamus & perſtemus in potentia Dei, quid ergo futurum eſſet, ſi inter nos diſcordes & diſſimiles fuerimus? Diabolus per tot tempora hactenus neq; bonus, neq; ſanctus factus eſt, neq; fiet in æternum. Ideo vigilemus & ſtudeamus ſpirituali vnitati, vt Paulus docet, vt contineamus nos in vinculo charitatis & pacis Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

INDEX HVIVS IN- ſtructionis.

De doctrina.
De decem præceptis.
De vera ac Chriſtiana oratione.
De Tribulatione vel Cruce.
De Sacramento Baptiſmi.
De Sacramento Corporis & ſangui- nis Domini.
De vera ac Chriſtiana Pœnitentia.
De vera ac Chriſtiana Confeſſione.
De vera ac Chriſtiana ſatisfactione pro peccatis.
De Eccleſiaſticis hominum ordinatio- bus.
De Matrimonio.
De Libero Arbitrio.
De Libertate Chriſtiana.
De Turcis.
De quotidiano exercitio in Eccleſia.
De vera ac Chriſtiana excommunica- tione.
De ordinatione Superattendentis.
De Scholis & tribus claſſibus earum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

HOc deeſſe quibusdam deprehendimus, quod docent quidem de fide qua iuſtificamur, ſed non ſatis explicant qui ad eam fidem perueniatur. Et hi fere omnes alteram partem doctrinæ Chriſtianæ predicando omittunt, ſine qua nemo intelligere poteſt quid fides ſit. Nam Chriſtus dicit Lucę vltimo, In nomine ipſius predicari oportere pœnitentiam & remiſſionem peccatorum.

At nunc multi tantum dicunt de Remiſſione peccatorum, nihil vero aut parum de Pænitentia, cum tamen abſq; pœnitentia non ſit remiſſio peccatorum, neq; poſſit ſine pœnitentia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

intelligi remiſſio peccatorum, quæ ſi doceatur ſine pænitentia, putant homines ſe accepiſſe remiſſionem peccatorum & fiunt ſecuri abſq; timore. Id quod eſt maior error quam antehac omnes alij errores, vt metuendum ſit, quemadmodum Chriſtus dicit Matth. xij. ne nouiſſima fiant peiora prioribus.

Iccirco docuimus & exhortati ſumus Paſtores, vt quemadmodum debent, integrum predicent Euangelium, non alteram eius partem ſine altera, iubet enim Deus Deutero. iiij. Verbo ſuo neq; addendum neq; detrahendum. Noſtri prędicatores accuſant Papam quod multa addidit verbo Dei, id quod nimium verum eſt. At qui non prędicant pænitentiam, magnã partem auferunt a verbo Dei, & interin dicunt de edendis carnibus & ſimilibus quę minora ſunt, quæ tamen ipſa ſuo tempore non ſunt tacenda, vt contra tyrannos defendamus Chriſtianam libertatem. Hoc autem quæſo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

quid aliud eſt, quam vt Chriſtus ait Matth. xxiij. collare culicem, & glutire camelum.

Admonuimus itaq; eos vt diligenter & ſæpe adhortentur homines ad pœnitenitiam, diſplicentiam, dolorem ſiue vt vocamus contritionem de peccatis, vt pudeſiant & terreantur coram iudicio Dei. Maxime vero non negligendam ſibi ſciant prędicatores illam maxime neceſſariam partem verę pœnitentię qua hypocriſis damnatur. Nam & Ioannes & Chriſtus grauius increpant Phariſeos propter ſanctam Hypocriſim, quam vulgares peccatores. Sic etiam prędicatores craſſa vulgi peccata reprehendant. Et vbi falſa ſanctitas eſt illic durius multo ad pœnitentiam exhortentur.

Nam quamuis quidam exiſtiment nihil eſſe docendum ante fidem, ſed pœnitentiam ex fide ſequentem, ne aduerſarij dicant nos priorem doctinam recantaſſe, tamen hoc intuendum

dum eſt quando pœnitentia & Lex pertinent ad generalem fidem(neceſſe eſt enim ante credere quod Deus eſt qui comminatur,mãdat,terret &c)pro vulgo & rudibus prodeſſe,vt ſinamus tales huius fidei partes manere ſub hiſce nominibus, Pœnitentia,Præcepta, Lex, Timor &c. vt ita certius intelligant fidem illam in Chriſtum, quam appellant Apoſtoli fidem iuſtificantem, id eſt, quę iuſtos nos facit & peccata delet, id quod fides de præceptis & pœnitentia licet non facit, tamen interim rudis quiſq; errat in vocabulo fides,& ſuſcitat quęſtiones nulla vtilitate.

DE DECEM PRAECEPTIS De fide & bonis operibus.

IGitur ipſi ſæpe ac diligenter prædicent decem Præcepta & interpretentur, addendo quemadmodum Deus punire velit ea non ſeruantes, id quod ſæpe fecit temporali

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

etiam pœna. Talia enim exempla ſcripta ſunt, vt hominibus oſtendantur per predicationem, quemadmodum angeli Gene.xviij dixerunt Abrahæ de perditione Sodomorum, futurum ſcientes quod hoc indicaturus eſſet ſuis poſteris vt diſcerent timere Deum.

Similiter & quædam ſpecialia vulgi &, aliorum vicia damnent, vt adulterium, ebrietatem, inuidiam, odium, & oſtendant quam iſta Deus punierit, quo declarauit grauius ſe puniturum poſthanc vitam niſi emendent vitam. Atq; hoc modo admoneantur homines ad timorem Dei, ad pænitentiam, & contritionem contra contemptum & carnalem ſecuritatem. Ideo & Paulus dicit Rom. iij. Per legem venit cognitio peccati, hęc autem cognitio peccati nihil aliud eſt quam vera contritio.

Cum hac doctrina prodeſt predicare de fide, vt quiſquis pænitet & dolet

dolet de ſuis peccatis, credat ſibi remit-
ti peccata non propter noſtra merita
ſed propter Chriſtum. Tum ſi contri-
tum & territum cor, audiens ſibi re-
mitti peccatum propter Chriſtum, inde
pacem, conſolationem & gaudium
concipit, Hæc proprie vocatur fides co
ram Deo nos iuſtificans.

Et admoneant populum hanc
fidem eſſe non poſſe ſine ſeria contriti
one, & terrore coram Deo exiſtente,
vt ſcriptũ eſt Pſalm. cxi. & in Syrach,
Initium ſapientiæ eſt timor domini.
Et Eſaiæ vlt. Ego reſpicio ad illum
qui eſt miſer & confracto ſpiritu &
qui contremiſcit ad verbum meum.

Hæc autem ſæpe doceantur, ne
homines falſo opinentur ſe habere fi-
dem, cum longe abſint ab ea, & decla-
retur illos ſolos in fide eſſe poſſe qui
veram contritionem habent de ſuis
peccatis, Vbi autem contritio non eſt,
fictam & pictam eſſe fidem. Vera
enim fides adducit ſecum conſolatio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

nem & gaudium in domino, tale autem gaudium & conſolatio non ſentitur vbi non eſt contritio & terror, quamedmodum ait Chriſtus Matth. xi. Pauperes euangelizantur.

Hæc duo ſunt priores partes Chriſtianæ vitæ, Pœnitentia vel contritio vel dolor & fides, per quam accipimus remiſſionem peccatorum & iuſtificamur coram Deo, Vtrumq; in nobis creſcere & augeri debet.

Tertia pars Chriſtianæ vitæ eſt facere bona opera, quæ ſunt Caſtitas, Diligere proximum, eum iuuare, non mentiri, non decipere, non furari, non occidere, non quærere vindictam, non vindicare propria poteſtate &c.

Atq; ideo iam iterum debent prędicari diligenter decem præcepta, in quibus omnia bona opera comprehenduntur.

Quæ vocantur bona opera, non ideo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

ideo ſolum quod bona ſunt proximo noſtro, ſed etiam quod Deus ea pręcepit, propter quod & Deo placent, Neq; vero placent illi qui bona opera non faciunt, quemadmodum Michę. 6. dicitur. Dictum eſt tibi o homo quid bonum ſit & quid dominus requirat a te, nempe vt ſerues verbum Dei, exerceas charitatem, & ſis humilis coram Deo tuo.

PRIMVM PRAEceptum.

PRImum igitur mandatum docet timere Deum quia ibi Deus minatur ſuis contemptoribus. Docet etiam in Deum credere & ei fidere, quia Deus promittit ſe benefacturum diligentibus ipſum, id eſt, qui ſperant omnia bona ex ipſo, quemad

quemadmodum dicitur Eſaię lxiiij. & i.Corinth. ij. Oculus nunquam vidit, nec aures audiuit, nec aſcendit in cor hominis quod pręparauit Deus diligentibus ſe.

SECVNDVM PRAE ceptum.

SEcundum Pręceptum docet, ne abutamur nomine Dei. Hoc autem eſt recte vti nomine Dei, Ipſum inuocare in omni neceſſitate fide cordis, ſiue ore id fiat ſiue ſolo ſpiritu, quemadmodum pręcipit Pſalm. 50. Inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & tu honorificabis me, & ibidem dicit Deus, hunc eſſe verum cultum quo ipſe colatur, inuocare ipſum & orare vt auxilietur, & ſimul pro beneficijs eius gratias agere, ait enim. Et tu honorificabis me, Item Sacrificans laudem honorat me, ibi eſt via vt oſtendam ei ſalutem Dei.

Recte uti noie Dei.

Hic etiam exhortentur Poſto

rẹs

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

tes populum ad orandum, Hæc enim eſt impletio huius pręcepti, orare, id eſt, Deum inuocare vt auxilietur in omni tentatioue, Inſtruantq; homines vt ſciant, quid ſit orare, & quemadmodum orandum ſit.

De Vera ac Chriſtiana Oratione.

PRimum doceant quod Deus pręcepit orare, quemadmodnm ergo grande peccatum eſt occidere, Ita etiam peccatum eſt a Deo nihil petere vel deſiderare, Hoc pręceptum merito nos extimulauerit ad orandum, quando Deus non ſolum benignus eſt vt iuuet orantes, ſed etiam iubet vt oremus Lucæ xviij. & alias ſæpe. Hoc Paſtores admonere populum debent. Si quis Princeps non ſolum daret quæ quiſq; vellet, ſed etiam mandaret vt quod quiſq; ſibi necaſſarium ducit rogaret, illum quis non amaret? quis non rogaret? Quanto Deus plus rogatur tanto libentius impertit. Vt dicitur Ephe.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Ephe.3.Potens eſt plus dare quam nos rogamus aut cogitamus, & Eſaiæ,65. Antequam clament exaudiam eos.

Secundo quod preterea Deus promiſit exauditionem Lucę. 11. Matth. 7, Petite & accipietis, querite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis, Item Petite & dabitur vobis, Hiſce promiſſionibus confidamus, nec dubitemus Deum exauditurum preces noſtras, quemadmodum Chriſtus ait Marci 11. Dico vobis quidquid in præcibus veſtris oratis, credite tantum quod accipietis, & fiet vobis.

Neq; nos deterreat quod peccatores ſumus. Non enim propter merita noſtra, ſed propter ſuam promiſſionem ipſe nos exaudit. Sic enim dicitur Michæ vlt. Pręſtabis promiſſionem Iacob, gratiam Abrahæ, quemadmodum olim iuraſti patribus noſtris.

Veruntamen peccatoris & hypocritæ oratio non exauditur.

quem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

quem non pœnitet ſui peccati & hypocriſis, De talibus enim dictum eſt in Pſalm. Clamant & non eſt qui ſaluet, ad dominum ſed non reſpondet eis.

Quos autem pœnitet & credunt Deum remittere peccata propter Chriſtum, non omittant orationem propter pręterita peccata & hypocriſim, Non enim vult Deus deſperationem, ſed vult nos credere quod ipſe exaudiet & iuuabit nos. Iccirco Paſtores docare debent quod ad orationem requiritur fides exauditionis, Iacobi.1, Poſtulet in fide nihil hæſitans, quia qui dubitat ſimilis eſt fluctui maris qui a vento impellitur & mouetur non exiſtimet homo ille ſe quicquam a domino accepturum.

Nec hoc eſt aliquid orare ſi quis dicat multa pater noſter aut multos pſalmos, non expectans aut ſperans auxilium Dei, tantum vt compleat numerum precularum, Immo talis

homo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

homo nullum habet Deum, & ſit ei quod Pſalm. cxv. dicit. Deus eius habet aures & non audit, hoc eſt. Ipſe fingit ſibi Deum qui tamen non audiat.

Tertio quod ſit aliquid petendum vel temporale vel æternum, Immo quod quiſq; debeat ſuam Deo proponere neceſſitatem, Alium premit paupertas, alium morbus. Alium peccata, quoſdam infidelitas & alij defectus, Multi quærunt auxilium, alij a Sancto Anthonio, alij a Sancto Sebaſtiono &c. cum tamen auxilium tantum a Deo querendum ſit.

Quod ſi non ſtatim auxilium venit. non tamen propterea ceſſandũ eſt ab oratione, vt docemur Lucę xviij quia ita Deus noſtram fidem exercet. Si etiam Deus nihil eorum daret quæ poſtulamus, tamen non eſt nobis dubitandum de exauditione, ſed ſciamus alia & meliora illum nobis daturum, quod eius clementię comendandũ eſt, nec tempus aut modus ei preſcriben-

dus, Mirum quam diſtulerit dare Abrahæ & alijs patribus terram promiſſam, Talibus exemplis abundat ſcriptura,

TERTIVM PRAEceptum.

TErtium prçceptum docet ſanctificare Sabbatum, Quanquam autem Deus externum Sabbatum non ita nobis prçceperit atq; Iudæis, quibus nullũ manuarĩũ opus facere in Sabbato licebat ,tamen ſeruamus etiam nos quaſdam ferias ſolennes.ita vt in eis verbum Dei audiatur & diſcatur, & homines norint certa tempora conueniendi ad verbum &c.

QVARTVM PRAECEptum & de Obedientia erga Magiſtratum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

QVARtum præceptum doce- honorare parentes & eis obedire. Hic diligenter inculcetur rudibus promiſſio Dei, Exod. xx. qui honorat parentes, diu uiuet ſuper terram, id eſt, proſpere ſuccedet ei per totam vitam, & male cedent omnia ijs qui non honorant parentes & non obediunt eis, quemadmodum Cham maledictus eſt a ſuo patre Noe. Gen. 9. maledictus inquit ſit Canaan, & ſit ſeruus ſeruorum inter ſuos fratres, quemadmodum & Abſoloni male accidit qui regno eiecerat patrem ſuū, tandem enim e quercu pendens horribiliter perijt. 2. Samuelis 18. quemadmodum Iacob maledixit ſuum Ruben, quod fædauerat cubile patris, Gene. 49. Non eris inquit dominus inter fratres &c. Siquidem valde prodeſt docere homines quod omnia bona & fœlicitas a Deo veniunt, ſimiliter & infauſta, ſed hæc Dei contemptoribus, illa Deum timentibus & mandata eius obſeruantiibus, Immo ſi Deus etiam crucem mittit pijs, tamen

iuuat

iuuat eos & conſolatur etiam corporaliter, non ſolum ſpiritualibus bonis Pſalm. 34. Multe tribulationes iuſtorum, ſed ex his omnibus liberabit eos dominus, Et totus Pſalmus 37. docet, non indigne ferendũ malum &c. Neq̃z, vero paruum delictum eſt quod homines doctrina non vrgentur vt omnia etiam corporalia bona diſcant ſperare a Deo, in his enim fides exercenda eſt.

Neq̃z vero neceſſe eſt ſubtiliter diſputare de merito, num Deus talia donet propter noſtra opera. Satis fuerit docere, quod Deus hæc opera exigit, & donat mercedem, propter ſuam promiſſionem quam promiſſit ſine merito noſtro.

Hoc autem vt doceantur neceſſarium eſt quod Deus remittit nobis peccata ſine omni noſtro opere tantũ propter Chriſtum, Deus enim ita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

inimicus eſt peccatis, vt nullius creatu-
ræ opus pro eis ſatisfacere poſſit, So-
lum filium Dei pro peccatis oportuit
immolari.

Multi clamant inconſiderate, Bona opera nihil merentur!, Melius fuerit vrgere homines ad bona opera. & negligere ſubtiles diſputationes. Nam verum quidem eſt quod Deus dat bona propter ſuam promiſſionem. non propter noſtra opera, tamen oportet fieri bona opera que Deus mandauit.

Ideoq; ſerio rudes ſunt inſtruendi, quam horrende Deus puniat omnigenis malis eos qui non honorant parentes, permittit enim eos ruere in ignominiam, paupertatem, morbos & alia mala.

Officium parentum.

Hic etiam docendum eſt quemadmodum parentes debitores ſint ad hoc vt erudiant filios ſuos ad Dei timorem, ad audiendum & diſcendum

Dei

Dei verbum. Sic ait Salomon Prouer. 22. Stulticia colligata eſt in corde pueri, virga aſpera fugabit eam, Et Paulus Ephe. 6. Patres ne prouocetis ad iram liberos veſtros ſed educetis eos per eruditionem & correptionem Domini, Huc pertinet exemplum Eli. 1. Samuelis 2. quem Deus corripuit excludens eum & a Sacerdotio & a vita, quod ſerio non erudierit filios, Nunquam iuuentus adeo contempſit omnia atq; nunc, vt videmus quam pauci audiant aut curent parentum autoritatem, Hinc veniunt multæ in mundum plagæ abſq; dubio, vt bella, ſeditiones & alia mala.

Ad hoc præceptum etiam pertinet Seniores honorare, Itē honorare preſbyteros qui ſeruiūt nobis verbo dei, Sunt enim miniſtri verbi dei, & nos per ipſos verbum dei habemus, vt Paulus ſcribit i. Timo. v. Preſbyteri qui bene præſunt duplici honore digni ſunt maxime qui laborant in verbo & doctrina.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Obedientia erga Magistratus.

Item huc pertinet obedire Magiſtratui, Tria autem dicit Paulus Ro. 13. quæ debemus Magiſtratui. Primum Tributum. Iccirco vectigalia, pecuniam, & laborem corporalem ei pendimus.

Secundum, Timorem, id eſt, ut ſerio Magiſtratum timeamus, ita vt ſi Magiſtratus non poſſit vindicare inobedienditiam noſtram, tamen ſciamus Deum vindicaturum, qui Poteſtatem ordinauit & defendit. Hinc omnes qui vnquam ſeditioſi fuerunt male perierunt, Rom. 13. Qui reſiſtit Poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit, qui autem reſiſtunt iudicium ſibi acquirunt, Id quod eitam Salomon dicit Prouer. 24. Fili mi, time Dominum & Regem, & cum ſeditioſis ne commiſcearis, ſubito enim veniet perditio eorum & quis nouit tempus quando vtriq; peribunt?

Seditiosi puniuntur a Deo.

Prodeſt etiam exempla proponere, quod Deus ſæpe puniuit ſeditioſos, vt Dathan & Abiram Nume. 16.

qui

qui reſtiterunt Moſi. Terra enim aperiens ſe uorauit eos cum tabernaculis ipſorum, & cum omnibus hominibus, qui apud Korah erant, & cum omni poſſeſsione ipſorum, ita vt deſcenderent viui in infernum cum omnib. ſuis bonis, & terra operiret eos, Pręterea exiliens ignis vorauit ducentos quinquaginta viros, qui thura adolebant.

Quando Abimelech, vt ſcribitur Iudicum ix. contra domum defuncti Gideonis egerat, occiſis eius filijs lxix. a turri in Thebez per mulierem particula molaris lapidis conijciebatur ſuper caput eius, & turpiter perijt.

Siba, qui auerteret populum Iſrael a Dauide, ij. Samu. xx. capite plectitur.

Abſolon in patrem ſeditioſus tandem a quercu pependit, ij. Samuelis xviii.

Zamri uel Simri, qui coniu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

rauit aduerſus dominum ſuum Ella Regem Iſrael & occidit eum , tantum ſeptem diebus manſit rex . Nam rex Amri obſedit eum in Thirza , vnde cum videret ciuitatem tradendam , ingreſſus in regiam domum ſe cum ipſa concremauit iij . re. xvi .

Videmus quoq; aperte quod Deus nunquam talem audaciam ſinit inultam , Homicidium enim nunquam im pune fit , quemadmodum & Chriſtus dicit Matth xxvi , Qui gladium acceperit , gladio peribit , id eſt , qui propria temeritate ſine mandato Magiſtratus gladium accipit &c. Talia dicta ſunt multa iu ſcripturis , que debent populo diligenter inculcari , vt prouer . xvi . Ira regis nuncius eſt mortis , ſapiens autem vir placabit eam Et prouer.xx. Terror regis eſt vt rugitus leunculi , qui irritat eum peccat in animam ſuam.

Tertium quod debemus Magiſtratui , eſt honor , Quid enim fuerit, opinari nos ſatisfeciſſe Magiſtratui cui

tributum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

tributum & laborem corporalem dedimus? Longe meliorem ſeruitutem erga magiſtratum preterea requirit a nobis Deus, nempe Honorem. Primus honor eſt, qnod agnoſcimus magiſtrautm nobis a Deo datum, & quod Daus per hunc nobis multa dat bona, Niſi enim Deus in mundo ius & poteſtatem conſeruaret, diabolus qui homicida eſt, vbiq; omnia homicidijs compleret, ne vſquam tuta eſſet vita noſtra, vxores & liberi,

Deus autem conſeruat Magiſtratum, & dat per eum pacem, corripit temerarios & eos impedit, vt nobis liceat vxorem & liberos tuto nutrire, filios educare in diſciplina, timore & cognitione dei, eſſe tutos in ædibus noſtris, in plateis &c. vt alius alium iuuet, conueniamus & cohabitemus, Hęc ſunt mera cęleſtia dona, quę vult deus a nobis agnoſci, nempe ſua eſſe dona, vultq; a nobis Poteſtatem vt ſuam miniſtram honorari, noſq; Magiſtratui gratos eſſe, propterea quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Deus per eum nobis talia ingentia do-
na tribuit.

Igitur, ſi quis ipſum Deum ita in Magiſtratu videre poſset, is ſyncere ex animo diligeret Poteſtatem, & qui attendit, quæ bona per Magiſtratum habemus, is cogetur ſummas ei ſagere gratias. Si ſcires quenpiam tuum filium a morte eripuiſſe, nonne ex corde gratias ageres ei? Cur ergo non gratus es Magiſtratui, qui te, filios tuos & uxorem a quotidiana perditione eripit? Quando enim unquam tuti eſſemus, ſi non malis hominibus reſiſteret, Poteſtas a Deo ordinata? Ideoq; cum reſpicis uxorem & liberos, ſic cogitato, Hæc ſunt dona Dei, quæ licet mihi conſeruare per Maieſtatem, quantum autem illa Dei dona amas, tantũ amare debes poteſtatem, Quando autem uulgus talia bona, nempe pacem, Ius, pœnam malicioſorum, nõ agnoſcit, pro concione diligenter tractanda ſunt & inculcanda.

Secundus

Secundus honor & ſummus eſt, fideliter pro Magiſtratu orare, ut Deus ipſi det gratiam & intelligentiam regendi bene & in pace, quemadmodum Paulus dicit. 1. Timoth. ij. Adhortor inquit, ut ante omnia fiant deprecationes, obſecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus & omnibus in eminentia conſtitutis, ut placidam & quietam uitam degamus, cum omni pietate & honeſtate, Nam hoc bonum eſt & acceptum coram ſeruatore noſtro Deo. Et Baruch. 1. Orate pro vita Nabugodonoſor regis Babylonis & filij eius Balthaſaris, ut ſint dies eorum, ut dies cœli ſuper terram, & ut det nobis Deus fortitudinem & illuminet oculos noſtros, ut viuamus ſub umbra & protectione regis Nabugodonſor & filij eius Balthaſaris, Quando enim pax diuinum donum eſt, debemus eam a Deo poſtulare.

Dicunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Dicunt 'aliqui. Quomodo poteſt eſſe magiſtratus a Deo, quando multi iniurijs & tyrannide ad dominationem per uenerint, vt Iulius, & ſcriptura nominat Nimrodem venatorē propterea quod rapuit aliena. Gen. x.

Reſponſio. Quando Paulus Rom. xiij. dicit Poteſtatem eſſe a deo non eſt intelligendum, quod poteſtas ſit talis a deo permiſſio & plaga, quemadmodum homicidium aut aliud quod ſit grande vitium, a Deo iuſte permittitur contra nos, Sed potius intelligēdum eſt, quod Poteſtas ſpecialis ordinatio & opus Dei eſt, Sicut ſol a deo creatus eſt, aut ſicut coniugium ab ipſo inſtitutum eſt, Sicut vero malicioſus homo non bona voluntate ducit vxorem, ita abutitur quoqꝫ tyrannus bona dei ordinatione, vt Iulius, & Nero ec. Interim tamen ordinatio qua cōſeruantur & Iura & Pax, eſt bona creatura Dei, etiam ſi perſona abutens ordinatione faciat contra leges & pacem.

Simul

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Simul tamen debent predicatores Poteſtatem fideliter admonere, vt ſubditos in pace, ſub legibus ſiue iure & defenſione contineant, Viduas, orphanos protegant, neq; eos per contemptum ut pecora ęſtiment, quemadmodũ Deus Ieremię mandauit., Iere. vij predicare toti populo Iuda, adiecta, promiſſione quod habitaturus eſſet apud ipſos, Paulus etiam Col. iiij. ſic ſcribit, Vos domini preſtate erga ſeruos quod iuſtum & ęquum eſt, ſcientes & vos dominum habere in cœlis, qui ſuo tempore malos magiſtratus viſitabit

Roboam enim filius Salomonis valde potens rex grauauit populum ſuum ex conſilio iuniorum, ſpretis melioribus conſiliarijs, Poſtulante autem populo vt remiſſius ageret erga ſe, reſpondit. Minimus digitus meus craſſior erit vobis quam fęmora patris mei. Pater meus impoſuit vobis graue iugum, ego autem illud grauius faciam, Ille cecidit vos flagellis, ego autem cedam vos ſcorpionibus, Propter hoc defecerunt

a Roboam

a Roboam ſiue Rehabeam omnes Iſraelitę, preter ſolos filios Iſrael qui habitabant in ciuitatibus Iuda, vt legitur iij regi. xij. Vna tribus Iuda tantum ei reliqua manſit cum Beniamitis, & decem tribus defecerunt ad Hieroboam, vt ibidem ſcribitur c.xi.

Interim ſubditi admonendi tamē ſunt, non minus obediendumdurę etiam Poteſtati i. petri ij. Vos ſerui ſubditi ſitis in timore dominis non ſolum benignis & modeſtis, ſed etiam prauis, Siquidem viuit adhuc Deus qui dicit Deut xxxij. Mea eſt vindicta, Ego retribuam. Is vicem reddet prauis magiſtratibus.

Quidam dubitant num liceat uti legibus a Cęſaribus aut gentilibus factis, in cauſis pertinentibus ad poſeſſionem rerum aut ad vindicandum mala, Similiter an liceat ſuſpendere fures, quando lex Moſis aliter docet Exo xxij.

Ideo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Ideo ſciendum eſt quod nobis iure vti licet Cęſareis legibus, aut aliorum ſub quibus viuimus. Sic enim ait Petrus i. pet. ij. Subditi ſitis omni humanæ ordinationi propter dominum, ſiue regi vt ſummo, ſiue preſidibus vt ab eo miſſis ad vindictam malornm laudem vero bonorum.

Quemadmodum neq; circunciſio nobis mandata eſt, ita neq; mandatum eſt, vt leges iudiciornm Moſis ſeruemus, & Apoſtoli aiunt Act. xv. Onus legis non imponendum eſſe gētibus. Neq; neceſſe gentes fieri Iudeos, quę poſſunt recte gentes manere, id eſt Ipſe in cauſis ciuilibus poſſunt gentiles ordinationes ſeruare, diuidere res non vt Moſes iubet, punire non legibus Moſis ſed ſecundum ſuas leges

Moſes in Exo. Leuitico, Numeris Deutronomio, pręcepit de decimis ſolis ſacerdotibus perſoluendis, Nos autem decimas debemus dare ijs

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

quibus Magiſtatus noſter ordinauerit dandas.

Moſes dicit. Primogenitus duplum præ fratribus ſuis accipiat in hęreditatem. Nos autem ſecundum leges noſtras diſtribuimus fratribus hęreditatem.

Moſes dicit Exo. xxij. fures mulctandos vt reddant quandoq; duplum quandoq; quadruplum. Apud nos poſſunt ſeruari in talibus leges terrarum noſtrarum. Conſultum tamen foret. vt hic ageretur contra fures cũ diſcrimine, & non ſemper, vt vocant, ſtricto iure. Siquidem experimur ſępe minima furta, tam ſerio iudicari vt maxima, cum interim ad maiora ſcelera conniueatur ec.

Veteres propterea leges, etiam ſi graues ſint, non abolende ſed ferende ſunt propter pacem. Sciebant maiores noſtri qui tales leges ſtatuerunt quod noſtris hominibꝰ qui audaces oĩa

con

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

contemnunt talibus legibus & poenis opus eſſet.

Iccirco quiſq; utatur legibus ſuæ terræ, hic enim eſt unus ex gradibus Chriſtianæ libertatis, ut Paulus ait Coloſſ. iij. quod Chriſtianus non eſt Græcus, Iudæus, Circumciſio, præputium, Barbarus, Scytha, ſeruus, liber, ſed omnia in omnibus Chriſtus. Et Paulus Rom. xiij. cõfirmat Gentium leges, quando docet, omnem poteſtatem eſſe a Deo, non ſolum apud Iudæos, ſed etiam apud Gentes. Item quod oportet nos ſubdi omni poteſtati, non ſolum Chriſtianæ, ſed etiam Gentili.

Omnes tamen leges iſtam legem ſeruent, ut doceant, qnemadmodum Paulus ait Rom. xiij. Laudare benefacta & punire malefacta. Et quamuis duriores quandoq; ſint contra duros, quam lex Moſis, Nõ tamen propterea ſunt in iuſtæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Hæc ideo ſcribuntur, quia ſunt qui clamant contra communes leges de decimis, & ſuſpendio & ſimilibus, unde ante aliquot annos exorta eſt ſeditio Ruſticorum, Tales clamatores puniendi ſunt, vt ſeditioſi, Nos enim timere debemus omnes ciuiles leges & ordinationes, vt Dei voluntatem & Dei legem. Salomon enim ait prouerb. xvi. Prophetia eſt in labiis Regis, id eſt, quæ poteſtas ſtatuit aut mandat ſecundum leges & iura, ſeruanda ſunt vt Dei ordinatio, de quo multa ſcribuntur Rom. xiij.

Hic etiam admonendi ſunt homines, vt Cenſus, quos quiſq; debet, fideliter perſoluant, Et licet quidam contractus grauent, tamen quiſq; debitor eſt ad ſoluendum, quia & ſe obligauit, & obedientiam debet Magiſtratui, vt pax in terra noſtra ſeruetur, Quid enim non uelle Cenſus, aut aliud debitum ſoluere, aliud eſt, quam rapinam & homicidia procurare?

Preterea,

Pręterea, qui Chriſtiano nomine gloriantur, debent preſtare charitatem, quæ ſponte fert omnia onera, & dat ſua etiam quibus ſecundum leges nihil debet, ſoluet etiam illa debita, quibus minus iuſte grauatur, Non quærit vindictam propria poteſtate, ut Chriſtus docet Matth. v. Hunc uero honorem merito haberemus Chriſti Euangelio, vt ſoluentes fideliter, quæ debemus, non daremus alijs anſam Euangelij & blaſphemandi & cōtemnendi, quemadmodum iſtam occaſionem dant, qui ſub nomine Euangalij exiſtimant ſeſe liberandos a cenſibus & alijs ciuilibus oneribus, Poteſtas enim a Deo ordinata debet abolere iniuſta onera, uſuras, & iniquas exactiones. Debet enim iniuſticiā damnare, & quod iuſtum eſt defendere, Rom. xiij.

Alia pręcepta interpratatur Chriſtus ipſe Matth. v. & Catechiſmi conciones ædite ſunt. Ideo hic de eis non repetimus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

DE TRIBVLATI ONE Vel Cruce Chriſtiano-rum.

AD tertiam Chriſtianæ uitæ partem, de qua diximus, id eſt, ad bona opera, pertinet etiã, vt ſciamus quemadmodum in tribulatione ſit ſentiendum.

Primum docendi ſunt homines, quod omnis tribulatio, ſiue ſpiritualis ſiue corporalis (ut paupertas, morbus, periculum puerorum, rerum, pecorum &c. fames & alia) nobis mittitur a Deo, ut per hanc Deus nos exhortetur & prouocet ad pœnitentiam .i. Corinth. xi. Cum iudicamur a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

Deinde non ſatis eſt ſcire tribulationem eſſe a Deo, ſed etiam diſcere oportet, quod in ea Deus inuocandus eſt, & confidendum, quod ipſe iuuabit, quemadmodum antea de oratiõe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

dictum eſt ex Pſalm L. Inuoca me in die tribulationis, & Ego eruam te.

Ad hæc admonendi ſunt, vt ſciant noſtri, quam fragilis ſit homo, & quam Diabolus perpetuo conetur ad malum nos impellere, vt nos conijciat in temporalem & æternam infamiam, & ignominiam & miſeriam, Chriſtus enim ait Ioan. viij. Diabolus eſt homicida, Et Petrus .i. Pet. v. Diabolus circuit ut Leo rugiens & querit quem deuoret. Iccirco ſemper conſiſtamus in timore Dei, Vigilemus & oremus, ut Deus nos gubernet & conſeruet. Hæc enim eſt vera fidei exercitatio, oratione contra talia pericula pugnare, Sic ait Chriſtus Lucæ xxi. Vigilate omni tempore & orate.

Hæc predicta nos Viſitatores exhortati ſumus & inſtruximus Paſtòres, ut hæc precipua Chriſtianæ vitæ, nempe Pœnitentiam, fidem', bona opera aperte & bono ordine doceant,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

& alia plura omittant, ex quibus uulgus nihil intelligit.

DE SACRAMENTO Baptiſmi.

BAPTISmus ſeruetur ut hacten⁹, nempe ut pueri baptizentur. Nam quando Baptiſmus hoc ſignificat, quod Circumciſio olim, & pueri circumcidebantur, debent & pueri baptizari. Et ſicut Deus dicit, quod uult pueros circumciſos ſuſcipere in ſuam protectiōem, & Deus eſſe ipſorum Gen. xvij. ut, inquit, ſim Deus tuus, & Deus ſeminis tui poſt te, Ita etiam pueri, qui baptizantur, ſunt ſub Dei protectione. Idcirco Deus ſerio hic eſt inuocandus propter hanc ſuam promiſsionem.

Docendi etiam ſunt rudes, quod Baptiſmus hæc bona maxima ſecum adducit, nempe quod Deus eſt protector & curator pueri & ſuſceptor eius.

Vt autem

Vt autem circumſtantes hanc orationem & verbum Dei in baptiſmo intelligant, Maxime bonũ eſt & conuenit, vt Germanicis verbis Baptiſmus tradatur.

Pręterea quandoq; cum de Sacramentis prædicatur, admonendi ſunt homines, vt recogitent ſuum ipſorum baptiſmum, & ſciant baptiſmum non ſolum ſignificare, quod Deus paruulos ſuſcipit tantum, ſed etiam totam uitam noſtram, ut ita non modo paruulis tantum Baptiſmus ſignnm ſit, ſed etiam prouocet & exhortetur adultos ad pœnitentiam. Siquidem pœnitentia, contritio & dolor per baptiſmum aquæ ſignificatur. Simul Baptiſmus fidem excitare debet, quod illis, quos pœnitet peccatorum, peccata abluta & remiſſa ſunt, Hæc enim fides eſt verum & perfectum baptiſma.

Non eſt rixandum de Chriſmate, re nequaquam neceſſaria, ſed libera. Quia verum & neceſſarium Chriſma, quo omnes Chriſtiani ab ipſo- Chriſma.

ipſomet Deo vnguntur, eſt Spiritus-ſanctus, vt legis Eſaiæ. Lxi. & Ephe. .i. &c.

DE SACRAMENTO Corporis & Sanguinis Domini.

DE Sacramento veri corporis & Sanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, tria hæc populo proponenda ſunt.

Primum, quod panis in cœna Dominica eſt verum corpus Chriſti, & vinum uerus ſanguis Chriſti, quia ita habent verba Chriſti in Euangeliſtis, Matthæo, Marco, & Luca, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur, & Bibite ex hoc omnes, Hic eſt ſanguis meus, qui eſt noui Teſtamenti, qui effunditur pro multis, in remiſſionem peccatorum. Paulus ait .i. Corinth. x. Panis quem frangimus, nonne eſt cõmunicatio corporis Chriſti? &c. Si ergo ibi intelligeretur non verum corpus Chriſti, ſed ſolum ver-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

bum Dei, ut quidam interpretantur, non eſſet panis communicatio corporis Chriſti, ſed tantum communicatio verbi & ſpiritus. Dicit quoq; ibidem cap. xi. quod hic cibus nõ debeat ęſtimari uulgaris cibus, ſed corpus Chriſti, & reprehendit illos, qui ſine timore accipiunt, vt uulgarem cibum.

Legant etiam Paſtores quæ veteres de hoc ſcripſerunt, ut certius & ſe & alios confirmare poſſint. Hilarius octauo libro de Trinitate dicit, nequaquam eſſe dubitandum, quod ibi ſit verum corpus & ſanguis Chriſti, propterea quia Chriſtus hoc dixit.

Hoc quoq; certo ſcire debemus, tale miraculum ſoli fidei notum, non fieri presbyteri merito, ſed propterea tantum, quod Chriſtus ita ordinauit, ut ſit ibi corpus & ſanguis eius, quando in cœna eius ſiue ad menſam eius ſacramento communicamus, ſicut Sol quotidie oritur, nõ noſtro merito, ſed propterea, quod Deus ita ordinauit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Secundum, vt homines inſtruantur, quod iuſtum eſt, ut utraq́ꝫ, vt vocant, ſpecie communicetur, Poſtq̃ꝫ enim (ſit Deo gratia) in lucem prodijt ſanctum Euangelium, vnde clarum huius rei habemus teſtimonium, nempe quod utraq́ꝫ ſpecies, & danda & accipienda eſt, quia Chriſtus ita ordinauit, vt indicant tres Euangeliſtæ, Matthæus, Marcus & Lucas, & Paulus ita Chriſtianis tradidit .i. Corinth. xi. nulli homini licet mutare hanc diuinam ordinationem, quando ne hominis quidem Teſtamentum aut vltima voluntas immutanda eſt Gal. iij. multo minus ultima Dei voluntas.

Itaq́ꝫ exhortati ſumus Paſtores, vt hanc doctrinã Euangelij, de utraq́ꝫ ſpecie, ſerio & libere doceant coram quibuſuis, ſiue firmis, ſiue infirmis, ſiue dura ceruice hominibus, & ut nequaquam alteram tantum ſpeciem commendent aut permittant, ſed cõdemnent, vt Diaboli mandatum, quo condemnatur inſtitutio, & ultima voluntas

luntas Saluatoris & Domini noſtri Ieſu Chriſti, Vt hæc doctrina libera, pura & manifeſta progrediautr.

Si qui autem dura ceruice ſunt, qui non cedentes manifeſtæ veritati, neq; diſcere neq; facere volunt, quod Chriſtus inſtituit, Apoſtoli docuerũt, ſancta Eccleſia ſeruauit & ſeruat, vt ſponſa obediens marito Chriſto, illis nequaquam vna ſpecies danda eſt, (ſpeciem enim noſtris vocare libuit in his poſtremis temporibus) ſed relinquendi ſunt, vt ſponte damnati, quem admodũ Pau. Gala. ij. ſuum Titum nõ voluit circumcidi ſecundum voluntatem pertinacium Iudæorum, qui Chriſtiani eſſe volebant, attamen libertatem Chriſtianam pertinaciter condemnabant. Qui enim ſic ſunt pertinaces, non ſolum ſunt infirmi in uſu [doctrinæ, ſed etiam ipſam doctrinam, per hoc volunt condematam & iniuſtam haberi, hoc non eſt omnino ferrendum.

Tertium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Tertium, eſt optimum & ſumme neceſſarium, vt doceatur, quis ſit uſus accipiendi ſacramenti, & quemadmodum te ad hoc pares,

Primo doceant Paſtores, quam grande peccatum ſit ignominia afficere Sacramentum, & non recte eo vti. Paulus enim ait .i. Corinth. xi. quod tales ſunt rei corporis & ſanguinis Chriſti, Item, quod accipiunt ſibi ad iudicium, Item, quod ideo multi ſunt ægroti, & multi mortui inter Chriſtianos, Deus enim dicit in ſecundo præcepto, Exod. xx. Qui acceperit nomen Domini inuanum, non erit impunitus, abſq; dubio etiam non erit inulta hæc ignominia, quę fit corpori & ſanguini Domini. Hoc debet diligenter inculcari noſtris, vt uitent hoc peccatum, & erudiantur ad timorem, pœnitentiam & uitæ emendationem. Ideoq; non admittantur ad Sacramentum, qui iacent in publicis peccatis, adulterio, ebrietate & ſimilibus, nec a talibus deſiſtere volunt.

Secundo,

Secundo, Nemo admittatur ad Sacramentum, niſi fuerit prius apud Paſtorem, ſiue Predicatorem ſuum, qui debet quencꝫ examinare, ut ſciat, num de Sacramento ſatis ſit inſtructꝰ, aut num etiam aliquo indigeat conſilio ex verbo Dei, niſi fuerit talis perſona, de qua certũ eſt, quod de hiſce omnibus ſit rectiſſime inſtituta, Si enim uel ipſe Paſtor aut Prędicator, qui quotidie in ſana doctrina uerſatur, voluerit ad Sacramentũ accedere ſine confeſſione & examine, non ſit hoc ei per hęc prohibitum. Similiter intelligendum eſt de alijs intelligentibus & notis, qui ſe ipſos recte admonere ex verbo Dei poſſunt, ne rurſus per noſtros erigatur noua Papalis coactio, aut neceſſaria conſuetudo ex tali confeſſione, quam volumus & debemus habere liberam, Et ego ipſe Doctor Martinus aliquando ſine confeſſione accedo, ne mihi ipſi faciam neceſſariam conſuetudinem in mea conſcientia, Rurſum utor ſæpe confeſſione, nec ea carere volo, maxime propter abſolutiõem, quæ eſt verbum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

bum Dei, Pueri enim & uulgus aliter inſtituendi & regendi ſunt, quam intelligentes & exercitati.

Tertio doceatur, quod illi ſoli digne eſuri & bibituri ſunt, quos vere pœnitet peccati & erroris, & territas habent conſcientias, Contemptores enim ſecure & abſq; timore Dei agentes, non debent accedere, quia ſcribitur. Hoc facite in mei commemorationem.

Commemorare autem Chriſti mortem, eſt non ſolum hiſtoriam paſſionis Chriſti audire, ſed terreri, quod Deus tantam iram contra peccatum concipit & declarat, vt propter hoc occidat proprium filium. Nullus Angelus, nulli Sancti, potuerunt ſatisfacere pro peccato, ſed Chriſtum, qui Deus eſt, oportuit ſeipſum immolare &c. O quam grauis pœna veniet eis, qui peccatum leue ducunt, qui tamen audiunt illud Deum grauiſſimũ iudicare.

Quiſquis

Quiſquis igitur vere commemorat mortem Chriſti, accipiat Sacramentum, & in eo conſolationē, Nō quod externa Sacramenti ſumptio cor conſoletur, ſed quod ipſa eſt ſignum conſolationis & remiſſionis peccatorum. Quod ſignum admonet cor, vt credat, quod Deus pœnitenti peccata remittit.

Cor enim admoneri & excitari debet ad credendum, non ſolum per ſumptiōem Sacramenti, ſed etiam per verba, quibus Sacramentum traditur, quia in verbis promittit Deus remiſſionem peccatorum. Hoc eſt corpus, meum, quod pro vobis datur, Hic eſt Calix noui Teſtamenti, id eſt, nouæ promiſſionis, promiſſæ iuſticiæ & uitæ ęternæ, In meo ſanguine, qui pro vobis effunditur in remiſſionem peccatorum,

Ita communicantes accipiunt remiſſionem peccatorum, non per externam ſumptionem, ſed per fidem, quæ per verba & ſigna excitatur.

Quarto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Quarto doceatur, quod hoc gratiæ ſignum, non ſolum inſtitutum eſt ad excitandam fidem, ſed etiam ad exhortandum ad charitatem .i. Cor. x. Vnus eſt panis, nos multi ſumus vnũ corpus, quia omnes ex illo vno pane participamus, ne foueamus inuidiam & odium, ſed mutuo pro nobis ſoliciti ſimus, mutuo nos iuuemus eleemoſynis & alijs quibuſuis obſequijs, nobis a Deo mandatis.

Iſte admonitiones pro concione ſæpe fiant. Quid enim gerere inuidiam & odium, nullamq́ʒ charitatem exhibere, ac poſtea velle pro membro Chriſti haberi, eſt aliud quam corpus Chriſti ignominia afficere.

DE VERA AC CHRIſtiana Pœnitentia.

POENItentia etiam inter Sacramenta relata fuit, propterea quod omnia Sacramenta ſignificant pœnitentiam,

tentiam,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

tentiam, & propter alias cauſas, quas
non opus eſt hic recenſere.

Supra indicauimus neceſſariam
eſſe pœnitentiæ prædicationem, &
oportere, vt arguatur ſecura & impœ-
nitens vita, ut nunc eſt in mundo, quæ
ex parte venit ex non vera de fide in-
telligentia. Nam multi ubi audierunt
ſe debere credere, per quod remittan-
tur ipſis omnia peccata, fingunt ſibi
fidem, & putant ſe eſſe mundos, quo
fiunt temerarij & ſecuri, Hæc carna-
lis ſecuritas deterior eſt omni errore,
qui hactenus fuit. Ideo ſemper quan-
do de fide prædicatur, inſtruendi ſunt
homines, vt ſciant ubi fides eſſe poſſit,
& qui ad eam perueniatur. Vera .n.
pœnitẽtia nõ poteſt eſſe, ubi nõ eſt ve-
ra contritio, timor & terror corã Deo.

Hoc hominibus inculcare eſt ual-
de neceſſarium, quia ubi non eſt con-
tritio & dolor de peccato, ibi etiam nõ
eſt vera fides Pſalm. cxlvij. Benepla-
citum eſt Domino ſuper timentes eũ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

qui ſperant in miſericordiam eius. Et Deus ipſe dicit Eezech. iij. Quando Prędicator non arguit auditorum errores & peccata, ſe requiſiturum animas eorum ex manibus ipſius. Tale iudicium profert Deus contra prædicatores, qui conſolantur populum, dicentes multa de fide & remiſſione peccatorum, nihil uero de pœnitentia, timore Dei & iudicio. Tales prædicatores increpat etiam Ieremias cap. viij. Dicens non eſſe credendum ijs, qui clamant Pax, pax, cum tamen Deus ſit iratus & non ſit pax.

Immo timendum eſt, quod Deus hoſce prædicatores cum auditoribus grauiter puniet propter hanc ſecuritatem. Iſtud enim eſt peccatum cõtra quod clamat Ieremias cap. vi. Erubeſcere neſciunt. Et Paulus Ephe. v. damnat eos, qui ſine dolore cordis in ſecuritate & contemptu uiuunt, & dicit, Scitote quod nullus ſcortator, immundus aut auarus, qui eſt idolorum cultor, hæreditatem habet in Regno

Chriſti

Chriſti & Dei. Nemo uos ſeducat inanibus verbis. Nam propter hæc uenit ira Dei ſuper filios incredulitatis, propterea ne ſitis conſortes eorum.

Igitur uera Pœnitentia eſt cordis contritio & dolor de peccatis, & terror coram ira & iudicio Dei. Hæc vocatur cognitio peccati, Mortificatio carnis, contritio &c. vt uideas uaria nomina pœnitentiam habere in ſcripturis.

Quidam quando loquuntur de mortificatione, intelligunt tantum carnis refrenationem, quæ potius eſt opus nouæ uitæ, ante quod requiritur mortificatio carnis, quæ nihil aliud eſt, quã uera de errore & peccato contritio.

Aliqui uero ſic loquuntur, quod oportet cognoſcere totam noſtram naturam eſſe malam &c. quę uerba uera quidem ſunt, ſed quidam putãt, quod ſe bene cognoſcunt, quando ſimpli-

 citer

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

citer & ſolum hæc verba cogitare poſſunt, & fiunt ſecuri.

Eſt autem longe aliud cognoſcere ſeipſum & per legem venire in cognitionem peccati. Hoc eſt enim cognoſcere peccatum, pœnitere & dolere de eo, & terreri ira & iudicio Dei. Quemadmodũ Dauid cognouit peccatum, quando Propheta Nathan veniens increpauit eum ij. Samuelis xij. Dauid enim iam ante ſciebat ſe peccaſſe, ſed nondum habuit contritionẽ, ergo neq; veram cognitiõem peccati.

Scamna tenentes diſcunt ire pueri, Ita & ex craſſis peccatis, quæ omnes intelligimus diſcenda eſt Pœnitentia & contritio. Arguatur ebrioſitas, ſcortatio, inuidia, odiũ, auaritia, mendacium & ſimilia, Prouocentur homines ad pœnitentiam propoſito eis iudicio Dei, Vindicta & exemplis ſcripturæ, ut videant quam Deus uindicarit iniuſticiam.

Verum

Verum coram Hypocritis ubi neceſſarium eſt, nō obliuiſcantur prę-dicatores admonere de ira & vindicta Dei, quam cōminatus eſt & ſæpe exercuit Deus contra falſos Dei cultores, ſiue hypocritas, qui ſancta ſua ſpecie blaſphemant bonum Dei nomen & verbum.

Quidam exiſtimant, quia Deus veram contritionem in nobis facit, nō eſſe homines ad eam admonendos. Verum quidem eſt, quod Deus operatur in nobis veram contritionem, ſed operatur eam per verbum & prædicationem, Quemadmodum enim homines admonentur ut credant, & Deus per talem prædicationem operatur fidem. Sic etiā admonendi ſunt ad pœnitentiam, & cōmittamus Deo negocium, in quibus voluerit operari pœnitentiam. Ipſe enim operatur per prædicationem, quemadmodum ait Moſes Deut. iiij. Deus eſt ignis conſumens, quando prædicatio quæ fit de iudicio & ira Dei, in nobis operatur pœnitentiam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Itaq́ꝫ prima pars pœnitentiæ eſt contritio & dolor. Altera eſt credere quod remittuntur peccata propter Chriſtum, quæ fides operatur bonum propoſitum. Iſta fide accipimus remiſſionem peccatorum, vt Paulus docet Rom. iij. &c. Sed hæc fides, ut ſæpe dictum eſt, non poteſt eſſe, ubi non prius eſt pœnitentia & dolor de errore & peccato. Siquidem pœnitentia ſine fide eſt pœnitentia Saulis & Iudę proditoris, id eſt, deſperatio, Rurſum fides, id eſt, cogitatio & ſomnium de fide ſine pœnitentia eſt præſumptio et carnalis ſecuritas, id quod poſt hæc uidebis.

Ante hac docuerũt tres eſſe partes pœnitentiæ, Contritionem, confeſſionem & ſatisfactionem, De prima parte diximus, quod pœnitentia & dolor debet prædicari, & quod cognitio peccati & mortificatio vocantur pœnitentia & dolor, Et præſtat retinere hæc vocabula, Contritio & dolor in uſu, quia hæc ſunt clara & facilia intellectu, maxime Germanicæ

expreſſa,

expreſſa Rew vnd leid/ & ut Dani loquuntur. Anger oc ruelſe.

DE VERA AC CHRIſtiana confeſſione.

PAPIſtica Confeſſio nō eſt a Deo mandata, nempe illa omniū peccatorum enumeratio, id quod etiam impoſſibile eſt, quemadmodum Pſal. xix. dicitur. Errores quis intelliget? ab occultis meis munda me &c. Sunt tamen admouendi homines propter multas cauſas ad confeſſionem, maxime caſuum ut vocant, propter quos indigent conſilio, & peccatorum, quæ præ cęteris plus ipſos grauant.

Nullus præterea admittatur ad Sacramentum, niſi ante a ſuo Paſtore examinatus, ut ſciat num ſit talis, qui accedere ad ſacram cœnam poſſit .1. Corinth. xi. Qui indigne &c.

Ignominiam uero irrogant Sacramento nō ſolum, qui indigne acci-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

piunt, ſed etiam qui per negligentiam indignis tradunt. Cauendum igitur omnino, ne uulgus conſuetudine ſola tantum accurrat ad Sacramentum, & neſciat interim Sacramenti uſum.

Qui ergo ignorat uſum Sacramenti, non admittatur, Ad uſum Sacramenti in tali examinatione admoneantur etiam homines ut confiteantur, ut recte inſtituantur, ſi habent quoſdam dubios conſcientiæ caſus, ut accipiant conſolatiõem audientes uerba abſolutionis ex Chriſti Euangelio, ſi vere eos pœnitet delictorum.

Abſolutio.

Maxime vero de abſolutione, de qua apud Papiſtas pro concione altiſſimum fuit ſilentium, publice prædicandum eſt & bene declarandum, quod ipſa eſt Dei verbum, per quod cuiq; ſeorſum peccata remittuntur & remiſſa pronuntiantur, qno fides excitatur & confortatur &c. Tamen ita vt hæc Chriſtianis ſint libera, hoc eſt, non prohibita illis, qui abſolutione uti

volunt

volunt, & forte libentius eam accipe-
re a ſuo Paſtore, vt publico Eccleſiæ
miniſtro quam ab alio, qui & fortaſſe
ea carere non poſſunt, Rurſum non
ſint hæc quaſi legis coactione mandata
illis, qui ſoli Deo peccata confiteri vo-
lunt, maxime ſi iam ante ſint ſatis inſti-
tuti in fide & doctrina Chriſti, hi ſi vo
lunt ita accedere ad Sacramentum, nō
ſunt prohibendi, neq; ad aliud facien-
dum cogendi, Nam quiſq; ibi edit &
bibit ſibi, ut Paulus ait, Probet aūt &c,
id eſt, pro ſua conſcientia.

DE VERA AC CHRI- ſtiana ſatisfactione pro pecca catis, quæ eſt fides in Chri- ſtum.

SATISfactio pro peccatis noſtris,
non ſunt ulla opera noſtra, ſed ſo-
lus Chriſtus ſatisfecit pro peccatis no-
ſtris, Ideo illa ſatisfactio, quam docue-
runt Papiſtæ, diligentiſſime pro con-
cione & alias eſt damnanda cū omni-
bus mendacijs & fictis cultib. Dei,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

quæ huic Papiſticæ & maledictæ ſatiſfactioni adhærent, ut ſunt, Purgatorium, Miſſa, Peregrinationes &c. Satisfactio enim non eſt connumeranda uel aſſuenda noſtræ pœnitentiæ, ſed eſt ut ita dicamus, Pœnitentia Chriſti, qui pro nobis ſatisfecit ſine omni noſtro opere, & potius pertinet ad fidem noſtram, ut ſciamus Chriſtum ipſum ſatisfeciſſe pro peccatis noſtris. Non enim ſatis eſt ſcire, quod Deus uelit peccata punire, & quod ſit dolendum & conterendum cor de peccatis, Sed neceſſe eſt etiam ſcire, q̃d Deus propter Chriſtum uult remittere peccata. Neceſſe eſt enim fidem cum pœnitentia eſſe coniunctam, quia Pœnitentia ſeu contritio cordis ſine fide facit deſperare, ut uides in Iuda & Saulo, rurſum uera fides ſine pœnitentia haberi non poteſt.

Ita admoneantur homines, Primum prouocentur ad timorem, Magna enim ira Dei eſt contra peccata, quod nullus poteſt pro eis ſatisfacere niſi ſolus Chriſtus filius Dei, Id quod

merito

merito nos terreat, nempe, quod Deus tantum iraſcitur contra peccata, Non eſt hic contemnendũ illud Chriſti uerbum Lucę xxiij. Si uiridi ligno hæc faciunt, quid fiet in arido? Si Chriſtum ita oportuit pati propter noſtra peccata, quanto plus patiemur, ſi iram Dei contemnentes peccatorum noſtrorum nos non pœnituerit?

Breuiter, qui non nouit meliora ſimpliciſſime & craſſiſsime hæc duo ſibi proponat, Mori & Viuere, quæ quiſq; uel cogitur noſſe. Quod morimur, ex peccato uenit Gen. iij. Rom. vi. Stipendium peccati mors eſt, Ideoq; primum inculcanda eſt hominibus talis ira Dei, quod per hanc puniuit peccata hominum, & comminatur adhuc ſe puniturum, niſi conuertantur Pſalm. vij. Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum uibrauit &c. Rudes enim & ſecuri obliuiſcuntur huius iræ Dei, & nõ meminerunt ſe morituros quando peccant. Ideo admonendi ſunt ita, ut Moſes ſuis cornibus aut ſplendoribus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

doribus, id eſt, Dei lex, impetat eos, vt terreantur præ morte & ira Dei. Siquidem ira Dei & mors non poteſt reuelari niſi per legem Rom iiij. Iccirco ſerio docenda eſt Lex & peccata bene declaranda, Qui ergo cornibus Moſis ita percuſſi & humiliati terrore iudicij & iræ Dei ſentiunt mortem, aut metuunt ſe ſenſuros, illi ſunt, qui conceperunt pœnitentiam & contritionem, Nam ſentire iram Dei & aculeum mortis, facit perire riſum & omne gaudium, quod habent contemptores in peccatis. Hoc ergo mori ſiue mors facile intelligi poteſt. Eſt .n. contritio, uel mortificatio, hoc eſt, terreri morte & ira Dei.

Mox alterum ſequi debet & talibus hominibus diligenter proponi, nempe, quod non ſatis eſt ita mori & terreri, ſed Deum velle non mortem ſed vitam, Pſalm. xxx. Ad momentum durat ira eius, & vita eſt in voluntate eius &c. Et Ezech. xviij. Nolo mortem peccatoris &c. Huc pertitinet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

tinet Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſequitur Moſen, & occidit pro nobis mortem &c.

Qui autem non timent mortem & cornua Moſis, ij neq; vitam neq; Chriſtum deſiderant, quemadmodū videmus uulgo & Euangelium & legem contemni ab ijs, qui nihil curant, neq; vitam neq; mortem, Talibus nō eſt prædicandum, Sunt enim porci & canes, qui quod ſanctum eſt conculcant & nos lacerant Matth. vij.

Et ita ſunt prouocandi homines ad fidem, nempe, quamuis nihil meriti ſimus niſi damnationem, tamen remittit nobis Deus peccata ſine noſtro merito propter Chriſtum. Hæc eſt ſatisfactio. Nam fide accipimus remiſſionem peccatorum, ſi credimus Chriſtum pro nobis ſatisfeciſſe .i. Io ij. Is eſt reconciliatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris tantum, ſed etiam pro totius mundi peccatis.

De

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

DE ECCLESIASTICIS hominum ordinationibus.

PLVrimum incommodi accedere uidemus ex imprudenti prędicatione, quæ fit de Eccleſiaſticis ordinationibus. Ideo admonuimus paſtores, ut magis curent docere neceſſaria, ut Chriſtianam pœnitentiam, de qua diximus, Fidem, bona opera', Dei timorem, Orare, non blaſphemare, parentes honorare, Educare filios, honorare Poteſtatem, non inuidere, non odiſſe, nemini iniuriam facere, nō occidere, Caſtitatem, in coniugio honeſtatem, non ſectari auaritiam, non furari, non Ebrietati ſtudere, non mentiri, nullius famam lædere, Hæc enim plus neceſſaria ſunt, quam feria ſexta carnes edere & ſimilia, quamquam & hoc iuſtum eſt coram Deo & in conſcientia.

Tamen inſtruendi ſunt homines, ut diſtincte & cum diſcrimine loquantur de Eccleſiaſticis ordinationibus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Quædam enim factæ ſunt propter bonum ordinem & pacem .i. Corin. xiiij. Omnia ordinate fiant in Eccleſia.

Ideo dominici dies & quædam alię feriæ, ut in noſtris parrochijs conſuetum eſt, ſeruentur. Opus enim habent homines quibuſdam certis temporibus, ut conueniant ad audiendum uerbum Dei.

Neq; contendant Paſtores inter ſe, quando quiſpiam ex cauſa aliquo die feriatur, ut prędicet uerbum, & alij non feriantur alibi, ſed quiſq; ſeruet ſuam conſuetudinem in pace, donec de his ordinate conſtituatur, Ita tamē ne omnes dies feſti aboleantur, Conſultum foret, ut concordes ſeruarent Dominicos dies, Annuntiationis, Purificationis, Viſitationis Marię uirginis, Ioannis Baptiſtę, Michaelis, Apoſtolorum, Magdaelnę, Niſi alicubi quędam talia feſta eſſent abrogata, ut omnia commode reſtitui non poſſint. Hęc autē obſeruentur ab omnibus, Feſtum Natiuitatis Dominicę,

Circum-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Circumciſionis, Epiphaniæ, Paſcæ, Aſcenſionis, Pentecoſtes, omiſſis tamen, quas vocant, Legendis non ſatis Chriſtianis, & cantibus, qui non ſunt ex ſcriptura, quod enim eſſet feſtum mendacia probare & prædicare? Hęc autē feſta propterea ita ordinata ſunt, quia omnia geſta Chriſti præcipua, non poſſunt ſemel congregato populo proponi, ideo commodum eſt illa ſic per annum diſtribui, maxime in illa tempora quando geſta ſunt, ut etiam tempora pueros & rudes admoneant rerum pro ſalute noſtra geſtarum cū prædicatione, ſine qua illa nihil eſſent. Quemadmodum in ſcholis ordinatur ut alio die Virgilius, alio legatur Homerus. Obſeruandæ etiam ſunt cōſuetæ feriæ & conſueto more in hebdomada ante Paſcha, quando Paſſio prædicatur, nec eſt neceſſe hanc antiquam conſuetudinem & ordinationem mutare, licet tamen interim etiā non neceſſarium eſt prædicationem paſſionis illi tempori eſſe alligatam, quæ eſt omnium temporum ſicut & aliæ prædicationes,

Inſtru-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Inſtruendi autem ſunt homines, quod tales feriæ ad hoc ſolum ſeruantur, ut uerbum Dei in eis prædicetur, & ſi cui incideret neceſſarius labor, quod poſſit illum facere, Deus enim exigit à nobis tales Eccleſiarum ordinationes nõ propter aliud quam propter prædicationem & doctrinam uerbi ſui, quemadmodum Paulus Col. ij. Nemo vos iudicet de cibo & potu, aut parte diei feſti &c.

Præter has conſtitutiones, quæ factę ſunt propter bonum ordinem, ſunt & alię, quę hac opinione factę ſunt aut ſeruantur, ut ſint ſpeciales cultus Dei, per quos Deus reconcilietur & mereamur gratiam, ut ſunt mandata ieiunia, prohibitio eſus carnium feria ſexta &c. Chriſtus Matth. xv. docet tales ordinationes eſſe inutiles ad reconciliandum Deum, Fruſtra inquit, colunt me, eo quod docent doctrinas & mandata hominum. Sic & Paulus .i Timoth. iiij. tales ordinationes & obſeruationes vocat doctrinas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

dęmoniorum. Et docet, Col. ij. Nemo vos iudicet de talibus, id eſt, non ſunt faciendæ ordinationes tales nec docendum, quod eas uiolare ſit peccatum, aut eas obſeruare ſit cultus Dei. Nam iure uiolarunt etiã eas Apoſtoli Math. xij.

Indicandum tamen eſt hominibus, ne tales ordinationes uiolentur coram imbecillioribus, qui nondum inſtructi ſunt, ne ſcandalizentur. Nihil eſt enim agendum contra charitatem, ſed omnibus utendum ad augendam charitatem, ut Paulus ait .i. Corinth. xiij. Si haberem fidem qua poſſem transferre montes, charitatem autem non haberem, nihil eſſem.

Inſtruendi hic etiam ſunt homines quid interſit inter Eccleſiaſticas ordinationes, & inter leges ciuiles Magiſtratus, Hæ enim omnes, nempe conſtitutiones ciuiles ſeruandæ ſunt, quia nõ ordinant nouum cultum Dei, ſed tantum ad pacem & honeſtatem conſeruandã ſeruantur. Sunt itaq; ſeruandæ,

nisi prędiperent

ciperent agere contra præcepta Dei, ut quando Magiſtratus præcipit omittendum Euangelium, aut aliquid ad Euangelium pertinens, Hic ſeruanda eſt regula Acto. v. Oportet obedire plus Deo, quam hominibus.

Miſſæ purgatorij pro animabus & aliæ uenales Miſſæ ſint poſthac in totum abrogatæ. Si enim Miſſæ animarum, Vigiliæ & ſimilia ualerent, ſequeretur peccata aboleri poſſe per opera. At Chriſtus ſolus eſt agnus Dei, tollens peccata mnndi, ut dicit Ioannes Baptiſta. Preterea Miſſæ, (ſi ita uocare libet) ſunt inſtitutæ pro uiuis & non pro mortuis, ad accipiendum corpus & ſanguinem Chriſti in commemorationem mortis eius. Nemo autem poteſt commemorare mortem Chriſti niſi uiuus, qui in hac uita agit, ut taceamus de audiendo, edendo & bibendo &c.

Quid de Canone Miſſario preſbiteri noſtri ſentiant, ex alijs libris iam ante didicerunt, neq; neceſſe eſt multum de hoc laicis prædicare.

Quidam Germanice, quidam Latine canunt Miſſas, id quod non moramur. Tamen utile & commodum uidetur Germanice cantari, ubi populus latine non intelligit, ut populus ea, quæ canuntur & leguntur, eo melius intelligat .i. Corinth. xiiij. Quando benedicis in ſpiritu, quomodo qui in uulgo eſt reſpondebit Amen ad tuam benedictionem, quando non intelligit quæ dicis? Tu quidem dicis bene, ſed alius inde non ædificatur, Et rurſum, Omnia fiant ad ædificationem.

In ſummis Feſtis, ut Natiuitatis Chriſti, Paſcæ, Aſcenſionis, Pentecoſtes & ſimilibus, bonum eſſet in Miſſa latine canere, ſed tantum ex ſcriptura, Deformitas eſt ſemper eadem canere. Nec quiſq; faciat Germanica cantica, niſi qui donum habet a Deo, ut commoda facere poſſit.

Porro quamuis dictum ſit de ſeruandis quibuſdam ferijs propter uerbum Dei, & docendum & audiendũ, tamen

tamen hoc non fit ut per hoc confir-
mentur ſanctorum impiæ inuocatio-
nes & patrocinia, Chriſtus Ieſus enim
ſolus eſt Mediator intercedens pro
nobis. i. Ioan. ij. Rom. viij.

Vere autem ita honorantur ſan-
cti, quod ſciamus eos nobis propoſi-
tos ſpeculum & exempla diuinæ mi-
ſericordiæ & gratiæ. Quemadmodũ
enim Petrus, Paulus & alij ſancti
nobis in carne & ſanguine & infirmi-
tate ſimiles, ex gratia Dei per fidem
ſaluati ſunt. Ita per hæc exempla con-
cipimus conſolationẽ, quod Deus eti-
am nobis non imputabit infirmitatem
& ignoſcet peccata, quando confidi-
mus ei & credimus & in infirmitate
noſtra eum inuocamus, ut illi.

Sanctorum honor in hoc quoq;
conſiſtit, quando nos exercemus fide
& charitate ſiue bonis operibus, & in
his creſcimus, quemadmodum uide-
mus & audimus illos feciſſe.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Prouocandi igitur ſunt homines
per exempla Sanctorum ad fidem &
bona opera, quemadmodum ſcribitur,
Heb. xiij. Mementote illorum, qui
præſunt vobis, qui vos uerbo Dei do
cuerunt, quorum finem intuentes imi
tamini fidem, Sic & Petrus mulieres
admonet .i. Pet. iij. ut imitentur ma-
trem ſuam Saram ornatu cordis, mo-
deſto & quieto ſpiritu. Sic inquit &
ſanctæ mulieres olim ſe comebant, quę
confidebant in Deum, & maritis ſuis
obediebant, quemadmodum Sara o-
bediebat Abrahæ vocans eum domi-
num ſuum, cuius filiæ vos eſtis factæ,
ſi bene facitis, non meticuloſæ.

DE MATRIMONIO.

DE coniugio inſtruant Paſtores
diligenter populum, quod ſit a
Deo inſtitutum, Ideoq; eum inuocan
dum a coniugibus & bene ſperandum
in omni neceſſitate. Nam quando
Deus inſtituit coniugium & benedi-
xit ei, Gen. ij. debent coniuges grati-
am &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

am & auxiliũ a Deo ſperare in omni incommodo, Prouerb. xviij. Qui inuenit mulierem, inuenit bonũ & hauriet iucunditatem a Domino, id eſt, beneplacitum, Item quemadmodum honeſtatem ſeruent in coniugio, & mutuam patientiam & charitatem ibi præſtent, docet Paulus Ephe. v. Et quod ſe non poſſint ſeparare, docet ipſe Chriſtus Matth. xix.

Quia uero experimur quoſdam leuiter & per contemptum abuti libertate Chriſtiana in multis, & ſine omni neceſſitate ſuſcitare ſcandala, debent Paſtores de coniugio, quod ad gradus ſaguinis attinet & affinitatis, & ſimilia, diſtincte & cum iudicio docere & agere, Nã ut Paulus ait Gal. v. Chriſtiana libertas non eſt data ad hoc, ut quiſq; pro ſua libidine per hanc ludat & faciat quod libet, ſed ut libera conſcientia ſuo proximo & ſeruiat & uiuat, In libertatem, inquit, uocati eſtis tantũ, ne hanc detis occaſionem carni, Si autem Parochi in his dubitauerint,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

conſulant doctiores, aut cauſam remittant ad Illuſtriſsimum Principem noſtrum, aut eius Cancellarium, ſecundum mandatum ipſis traditum.

DE LIBERO ARBItrio.

QVIdam abſq; diſcrimine loquũtur de libero arbitrio, ideo addidimus hanc breuiuſculam inſtructionem.

Homo ex innatis uiribus habet liberum arbitrium, externa opera uel faciendi uel omittendi, coactus per legem & comminatas pœnas. Hinc poteſt ciuilem probitatem, ſiue iuſticiam & bona opera prȩſtare ex proprijs uiribus, ad hoc a Deo datis & conſeruatis. Nam Paulus hoc ipſum nominat iuſticiam carnis, id eſt, eam quam caro ſiue homo facit ex proprijs uirib. Si ergo homo ex proprijs uiribus operatur aliquam iuſticiam, certum eſt, quod habet aliquam electionem & libertetem malum uitandi & bonum

faciens

Iuſticia carnis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

faciendi. Deus quoq; hanc externam etciuilem iuſticiam exigit Gal. iij. Lex data eſt propter tranſgreſsionem. Et .i. Timoth. i. Lex iuſto non eſt poſita ſed iniuſtis & inobedientibus, impijs & peccatoribus, quaſi dicat, Cor proprijs uiribus non poſſumus immutare, tamen externam tranſgreſsionem uitare poſſumus, Docendum eſt etiam, quod Deo non placet uita contemptrix & gentilis, ſed quod Deus a quolibet exigit hanc iuſticiam, & punit horrende omnigenis mundi plagis & æterna pœna hanc impiam uitam.

Tamen impeditur hæc libertas per Diabolum. Si enim homo per Deum non defenditur & gubernatur Diabolus perpetuo eum adigit ad peccandum, ne poſſit uel externe iuſtus eſſe, hoc eſt neceſſarium ſcire, ut homines diſcant, quam fragilis & miſer ſit homo, qui non quærit auxilium a Deo, hoc ſciamus & Deum inuocemus, ut iuuet nos, & impediat Diabolum, conſeruet nos, & uera cœleſtia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

dona nobis tribuat.

Deinde non poteſt homo ex proprijs uiribus cor mundificare & operari Dei dona, ut ſunt uera pœnitentia de peccatis, uerus & non fictus timor Dei, uera fides, uera charitas, caſtitas, non quærere uindictam, uera patientia, fidelis inuocatio, non ſectari auaritiam &c.

Sic Paulus ait Rom. viij. Naturalis homo non percipit ea, quæ Dei ſunt, non uidet iram Dei, ideo non uere timet, non uidet Dei miſericordiam, ideo non uere confidit aut credit ei, Rogandum igitur eſt nobis perpetuo, ut Deus operetur in nobis ſua dona, hæc vocatur Chriſtiana iuſticia.

DE CHRISTIANA libertate.

QVIdam etiam loquuntur ſine diſcrimine de Chriſtiana libertate, Vnde aliqui homines putant ſe liberos eſſe, ne ullum habeant Magiſtratum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

ſtratum, ne poſt hac ſoluant debita. Alij exiſtimant Chriſtianam libertatem non eſſe aliud, quam carnes edere, non confiteri, non ieiunare.

Has ſtultas opiniones uulgi reprehendere debent Prædicatores, & docere, quæ ad emendationem, non quę ad temeritatem ſpectant.

Primum itaq; libertas Chriſtiana eſt, a poteſtate Diaboli liberum eſſe, id eſt, habere remiſſionem peccatorũ per Chriſtum, ſine noſtro merito aut opere, operante fidem in nobis Spiritu ſancto.

Hęc libertas bene intellecta ſummã adducit pijs conſolationem, & incendit eos ad Dei dilectionem & ad Chriſtiana opera, ideo hoc ſæpe docendum eſt, nempe ita. Quod qui per Spiritũ ſanctum non conſeruantur, ſuper eos Diabolus habet poteſtatem adigendi eos ad horrẽda ſcelera et turpitudines, aliũ ad adulterium, alium ad furta, aliũ ad homicidia, quemadmodum uidemus

mus multos in talia incidere, ut neſciant qui fiat, & querantur ſe a Diabolo adactos. Hæc vocatur captiuitas humani generis. Non enim quieſcit Diabolus & eſt homicida, & uigilat, ut corpus noſtrum & animam perdat, & delectatur perditione noſtri.

Contra hoc vocatur Chriſtiana Libertas, quod Chriſtus promiſit nobis Spiritumſanctum, quo nos uult regere & conſeruare, contra talem Diabolicam poteſtatem. Chriſtus ait Io viij. Si filius vos liberauerit, uere liberiꝰ eritis.

Hic admonendi ſunt homines ad timorem, ut cogitent in quantis ſint periculis, quando nemo tutus eſt a peccato & infamia, niſi Deus conſeruet. Contra quod admonendi quoq; ſunt & conſolatione confortandi, ut credant, & orent ut Spirituſancto cuſtodiantur a ſpiritu maligno, quemadmodum Chriſtus iuſsit orare Lucæ xxij. Orate, ne intretis in tentatiõem.

Non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Non enim eſt Diabolus impotens aut contemnendus aduerſarius, ſed eſt Princeps mundi huius, quemadmodum ipſe Chriſtus eum nominat Ioan. xij. xiiij. & xvi. & Deus huius mundi, ut ait Paulus ij. Corinth. iiij. Iccirco pugnandum eſt nobis (Ephe. vi.) nō contra carnem & ſanguinem, ſed aduerſus Principes & poteſtates, aduerſus Magiſtratus tenebrarum, aduerſus malignos ſpiritus ſub cœlo, Hæc autem eſt noſtri conſolatio .i. Ioan. iiij. quod maior eſt, qui eſt in nobis, quam qui in mundo.

Hæc pars Chriſtianæ libertatis ſæpe inculcetur, ut homines ad timorem & fidem prouocentur. Nulla .n. pars doctrinæ Chriſtianæ magis gaudio afficit pia corda, quam quod ſciamus Deum nos uelle gubernare & protegere, quemadmouum Chriſtus dixit Matth. xvi. Portæ inferi non prȩualebunt aduerſus eam.

Secundo eſt Chriſtiana Libertas,

quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

quod Chriſtus non alligat nos ceremõ nijs & iudicijs legis Moſis, ſed uti licet ordinationibus ciuilibus iudiciorum omnium regionum in quibus agimus, apud Saxones Saxonicis legib. apud alios Romanis &c. Tales omnes ordinationes, ſi non ſunt contra Deum aut rationem ſiue naturale iudicium, approbat Deus & confirmat, ut ante dictum eſt, Rom. xiij. Omnis poteſtas a Deo eſt, non Iudaica ſolum, ſed etiam omnium nationum .i. Petri. ij. Subiecti eſtote omni humanæ ordinationi.

Tertia pars Chriſtianæ libertatis pertinet ad Eccleſiaſticas hominum conſtitutiones, id eſt, Ieiunia, ferias, & ſimilia, Hic neceſſe eſt ſcire, quod hæ ordinationes non proſunt ad conſequendam iuſticiam corã Deo Math. xv. Fruſta colunt me &c. De hoc diximus ſupra, triplices eſſe Eccleſiaſticas ordinationes.

Quædam quæ ſine peccato non

poſſunt

poſſunt ſeruari, ut prohibitio nuptia-
rum, non debent ſeruari, Plus enim
obediendum eſt Deo, quam hominib.
Acto. v. Et ſunt tantũ doctrinæ Dæ-
moniorum .i. Timoth. iiij. Inſuper
Chriſtus Matth. xv. condemnat tra-
ditiones, quæ iubent peccare contra
Dei mandata.

Aliæ ordinationes factæ ſunt, nõ
ut ſint ſpeciales cultus Dei, non ad gra
tiam merendam, aut ad ſatisfaciendũ
pro peccatis, neq; ad hoc ut ſint neceſ-
ſariæ obſeruatiões, ſed utiles, ut quod
feriamur Dominico die, in Paſcate,
Pentecoſte, Natali Domini, quæ tem
pora ordinata ſunt, ut ſciant homines,
quando conueniendum ſit ad diſcen-
dum uerbum Dei, non quod neceſſa-
rium ſit præciſe talia obſeruare tempo-
ra, uel quod peccatum ſit tunc opus
manuarium facere, ſed poſtquam no-
uit quiſq; illa tempora, bonum eſt tunc
ſeruare, conuenire, & diſcere.

Quæ tertio loco ſunt ordinationes,
ad hoc factæ ut ſint cultus Dei ſpecia-
les, ut mereamur per eas gratiam, &
indul-

& indulgentias, ut uocant peccatorũ, ut mandata ieiunia, non edere carnes feria ſexta, ſeptem horas legere & ſimilia, plane hac ratione ſunt impia, ideo licet talia præcepta negligere, quod & Paulus ea uocat doctrinas Dęmoniorum, nempe quando tales ordinatiões ſeruantur, aut exiguntur ea opinione, ut mereamur per eas gratiã, uel quod neceſſaria ſint ad merendam a Deo gratiam.

DE TVRCIS.

DE Turca etiam quidam prædicatores multa clamant, quod nõ liceat ei reſiſtere propterea, quod uindicta Chriſtianis prohibita ſit. Hic ſermo eſt ſeditioſus & non ſuſtinendus, Magiſtratui enim datus eſt gladius & poteſtas, & ei mandetum, ut homicidia & rapinas uindicet & coerceat, atq; ideo debet armis prohibere eos, qui contra Ius bellare tentant, rapinasq; & homicidia meditantur. Hæc uindicta non eſt prohibita. Sic enim

De uin: dicta.

ait

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

ait Paulus Rom. xiij. Poteſtas eſt uindex Dei, id eſt, a Deo ordinata & mandatum habens, qui & adſiſtet ei in tempore anguſtiæ.

Vindicta autem Chriſtianis eſt prohibita, quæ tentatur non per Poteſtatem, neq; ex poteſtatis mandato. Et ſicut Scriptura Chriſtianis priuatam uindictam prohibet, ita rurſum mandat eam Magiſtratui, & nominat uindictam, quę fit per Magiſtratum, cultum ſiue ſeruitutem Dei. Immo ſumma eleemoſyna eſt homicidia per gladium prohibere, quemadmodum Deus mandauit Gen. ix. Qui fuderit humanum ſanguinem, fundatur & ſanguis eius.

Quidam etiam dicunt fidem gladio non defendendam, ſed patiendum nobis ut Chriſto, ut Apoſtolis &c. Propter hoc ſciendum eſt, uerum eſſe quod qui non ſunt in politico Magiſtratu, debent pro ſe quiſq; pati, non ſe defendere, qnemadmodum Chriſtus non ſe defendit, nō enim voluit in ter-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

ris politicum gerere Magiſtratū, quemadmodum Ioan. vi. non permiſit ſe Regem eligi a Iudæis.

Tamen Poteſtas debet ſuos uindicare ab iniuria, ſiue iniuria fiat aut intentetur propter fidem, ſiue propter alia.

Adde, quod quando poteſtas debet honorare bene facta, & male facta punire, Rom. xiij. .i. Pet. ij. Debet etiam obſiſtere illis, qui verum Dei cultū, bonas ciuiles ordinationes, leges & iudicia abolere volūt. Ideo oportet Turcis reſiſtere, qui non terras ſolum uaſtare volunt, uxores & liberos uiolare et occidere, ſed etiam Iura, religionem veram, & omnes bonas ordinationes tollere, ut nec qui reliqui fuerint ſecure uiuere poſſint, neq; filios erudire.

Itaq; Poteſtas pręcipue pugnare debet, ut conſeruetur in terris Ius & Poteſtas, ne poſteri inhoneſte uiuant. Tollerabilius eſſet bono uiro, ſi eius liberi occiderentur, quam quod coguntur Turcicos diſcere mores. Turcæ

nullam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

nullam aut norunt aut curant honeſtatem. Potentes eorum rapiunt aliorum bona, uxores, liberos, ut libet, uulgus non curat debitum coniugale, accipiũt mulieres, & rurſum extrudunt eas, ut uiſum fuerit, venduntq; filios. Qui mores, quid aliud ſunt quam mera homicidia? Hoc experti ſunt Hungari, certiſſimui huius rei teſtes, qui ſeſe ubi uadunt contra Turcas, ſic exhortantur. Eia agite, etiam ſi non eſſet Chriſtiana fides, tamen neceſſarium eſſet nobis pugnare contra Turcas pro noſtris uxoribus & liberis. Pręoptamus potius mortem priuſquam uideamus illorum erga noſtros turpitudinem. Turcæ enim agunt homines in forum, emunt & uendunt eos, utuntur eis, ut iumentis, ſiue uiris ſiue mulieribus, ſiue iuuenibus, ſiue ſenibus, ſiue uirginibus, ſiue uxoribus, ita ut plane abominatio ſine ulla humanitate ſit Turcica uita.

Ideo debent Prædicatores exhortari homines, ut orent Deum, ut ab

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

his feris conſeruemur, & docere quod ſit uerus Dei cultus cõtra tales pugnare ex Magiſtratus mandato.

DE QVOTIDIANO exercitio in Eccleſia.

POSTquam in multis locis ueteres ceremoniæ abolitæ ſunt, & parũ legitur in templis aut cantatur, ita ordinatum eſt, ut ſeruetur poſthac in Eccleſijs & Scholis, maxime ubi multus eſt populus in ciuitatibus & oppidis.

Primum licet in Eccleſijs mane canere tres Pſalmos latine uel germanice, Et in diebus quando non prædicatur, poteſt ab aliquo prædicatore legi lectio ex Matthæo, Luca, prima Epiſtola Ioannis, Duabus Petri, quibuſdam ſancti Pauli, ut ad Timotheum, Titum, Epheſios, Coloſſenſes ſcriptis. His finitis, incipiatur rurſum a principio, Et qui legit lectionem, poſtea exhortetur populum ad orandum Pater noſter pro publica neceſſitate,

maxime

maxime pro iis, quæ eo tempore accidunt, ut pro pace, uictu, inprimis pro Dei gratia, ut conſeruet nos & gubernet. Poſt poteſt tota Eccleſia canere canticum Germanicum, & prædicator addere collectam.

Veſperi bonum eſſet tres Pſalmos veſpertinos canere, latine, non germanice, propter Scholaſticos, ut aſſueſcant latino, Poſtea aliquam Antiphonam, Hymnum & Reſponſorium, quæ pura ſint, id eſt, ex Scriptura ſacra. Poſt hæc poſſet legi lectio germanica ex Geneſi, ex libro Iudicum, Regũ, poſt quam iubeantur orare Pater noſter. Hinc poſſet cantari Magnificat, uel Te Deum laudamus, vel Benedictus, vel Quicunq; uult ſaluus eſſe, aut dici poſſent puræ aliquæ preces, ut iuuentus aſſueſiat ad ſcripturam & in ea permaneat, Poſt hæc omnia, poſſet tota Ecclesia canere germanice, & Presbyter addere Collectam.

In paruis oppidulis ubi non ſunt

Scholaſtici non eſt neceſſarium quotidie canere, bonum tamen eſſet aliquid canere, quando eſt prædicandum. Eſt autem prædicandum feria quarta & ſexta, preter Dominicam diem, & feſta, quæ habent ſuas de prædicatione ordinationes.

Curet præterea Paſtor, ut utiles libri ſcripturæ, non difficiles pro populo aſſumantur ad prædicandum. Et ut fides ita prædicetur, ut ſimul uera ac Chriſtiana pœnitentia, iudicium Dei ac timor, bona opera doceantur, eo modo, ut ante dictum eſt. Sine pœnitentia enim fides, aut haberi aut intelligi non poteſt.

Diebus feſtis debet mane & ad veſperam prædicari, mane Euangelium, veſperi autem ſiue poſt prandium, quia familiæ & iuuentus veniunt ad concionem, bonum iudicamus Dominica die docere & interpretari perpetuo decem præcepta, articulos fidei & orationem Dominicam, Decem præcepta, ut per ea homines ad timorem

Dei

Dei prouocentur. Orationem Dominicam, ut ſciant quid orent.

In articulis fidei hæc tria præcipua diligentiſſime tractentur, Creatio, Redemptio & Sanctificatio, Bonum .n. iudicamus, ut de Creatione ſic doceatur, ut ſciant Deum adhuc creare, nutrire, producere omnia &c. Per hoc admoneantur homines ad fidem, ut Deum inuocantes oremus pro uictu, uita, ſanitate, & ſimilibus corporis neceſſitatibus.

Poſtea inſtituantur de Redemptione, quod peccata nobis remittuntur propter Chriſtum, quo trahendi ſunt, omnes articuli de Chriſto, quod natus eſt, mortuus eſt & reſurrexit &c.

Tertius Articulus Sanctificatio, eſt operatio Spiritusſancti, Hic admoneantur, ut orent, ut Deus ſuo ſpiritu nos regat & cuſtodiat, ut ſciant quam fragiles nos ſimus, & quam horrende cadamus, niſi Deus per Spiritumſanctū nos erudiat uerbo Dei & cuſtodiat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Quando uero Dominicis diebus hæc, nempe, Decem præcepta, articuli fidei, & oratio Dominica, ad finem perducta ſunt, reliquæ poſtea contiones eiuſdem horæ ſint de Matrimonio, De Baptiſmate & de Cœna Dominica. Poſt quas finitas rurſum incipiatur Catechiſmi prædicatio &c. In hac prædicatione propter pueros & rudes, debent ad verbum recitari præcepta, fides, oratio Chriſti & inſtitutio duorum Sacramentorum.

Prędicatores abſtineant a contumelioſis verbis, & uitia in genere condemnent verbo Dei.

Interim tamen Papatum cũ omnibus eum defendentibus ardenter condemnare debent, ut qui iam a Deo cõdemnatus eſt, ſicut Diabolum ipſum, & eius Regnum. Siquidem Papatus & Antichriſti regnum horrende perſequitur per Diabolum Chriſtianam Ecclesiam & uerbum Dei, ſub nomine Chriſtianæ Eccleſiæ. Condemnandus eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

dus eſt ergo ne per Papiſtarum menda cia & ſpeciem ueri Chriſtiani amplius ſeducantur. Et quantum Diabolus & eius Papiſtæ non ceſſant blaſphemare Chriſtum & eius verbum, tantum etiam non debent prædicatores ſilere aut ceſſare a condemnatione mendaciorũ & Idolatriæ eorum, per quod homines perpetuo contineantur in timore Dei, & fide Chriſti, contra Antichriſti & Diaboli mendacia. Præter hęc, quæ ſunt gloria Chriſti, neminem debent nominatim notare ad ignominiam, niſi nimis manifeſtum ſit flagitium, uel a Deo iam iudicatũ, uel ab Eccleſia noſtra condemnatum, aut publica gladij poteſtate punitum.

In feſtis Chriſti ſeruetur ſecundum cuiuſq; Parrochiæ conſuetudinem, debet poſt prandium, ſiue ad veſperam prædicari de feſto ex Scriptura ſacra, id quod ipſa res poſtulabit. Seruentur uero feſta, ut ante dictum eſt.

Admoneantur autem homines de

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Sacramento, ne accurrant ad cœnam Domini ex conſuetudine, ſed ut per annum, quando volunt, accedant ad menſam Chriſti, ne ſit hæc ſacra ſumptio alicui tempori alligata.

Quidam rudes & indocti clamāt contra tales ferias, id quod non eſt eis poſthac permittendum. Sunt enim ordinatæ propterea, quod populo ſimul uno die non poteſt tradi Scriptura, ut ante dictum eſt.

Quemadmodum autem feriæ celebrentur abſq; ſuperſtitione & praua contra fidem opinione, doctus & prudens Prędicator commodius indicare uulgo poterit, De feſtis ſimplicioribus uel minoribus, quæ non ſunt feſta hiſtoriæ Chriſti, ubi abolita ſunt, nulla ſit contentio, De cantu latino in feſtis, etiam ſupra dictum eſt, Poteſt enim cantari, ubi ſcholaſtici ſunt, Latine Introitus, Gloria in excelſis, Haleluia, aliqua pura ex Scriptura Sequentia, Præfacio, Sanctus, Agnus Dei.

In Domi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

In Dominica autem die permittimus, ut quiſq; Paſtor ſuas habeat Chriſtianas cæremonias. Bonum tamen eſſet tunc homines ad cœnam Dominicam exhortari, ad quam nemo, niſi prius examinatus admittatur, ut etiam dictum eſt ſupra.

Nec multum moueat aut turbet uarietas Miſſarum, donec quantum poſſibile eſt, fiat uniformis ordinatio, quando ſub Papatu multo maior diſſimilitudo & inæqualitas eſt, etiam in Eccleſijs cathedralibus, ubi una hora ſæpe tantus ululatus eſt per tres uel quatuor diuerſas Miſſas ſimul cantatas, & tamen nemo eſt offenſus.

Ad ſepeliendum ſeruandus eſt ordo. Sacellanus & ædituus ſequantur mortuum, & pro concione admoneatur populus, ut ſequatur. Apud ſepulchrum canatur Media uita, germanice.

Audimus preterea, quod quidam inepte concionantur de puerperis & ſex hebdomadis, quibus domi ſe continent

tinent mulieres poſt partũ, unde quædam ante tempus commodum coactæ ad laborem inciderunt in perpetuum morbum, & aliquæ ex hoc defunctæ ſunt, Iudicamus igitur neceſſarium, ut Paſtores ab his ineptis et periculoſis deſiſtant. Sex enim hebdomadę tales or dinatæ ſunt Leuit. xij. Et quanquam abolita ſit Lex, non tamen abolita ſunt quæ preter legem etiam a nobis ipſa natura requirit, nempe naturalia & moralia, & quæ ad ea pertinent. Ideo & Paulus .i. Corinth. xi. atq; adeo ipſa natura nos docet, quod leges, quas natura docet, ſeruare debemus, propterea & mulieribus tamdiu parcendum eſt, donec ad naturales ſuas uires redeant, id quod, uix minus ſex hebdomadis fieri poteſt. Non eſt peccatũ egredi ante hoc tempus, ſed eſt peccatum corpori damnum curare, quemadmodum neq; peccatum eſt uinum bibere, tamen uinum febricitanti non eſt dandum. Sic & hic expendenda eſt corporis neceſſitas & honeſtas ſeruanda, & non eſt utendum Christiana libertate

ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

ad damnũ corporis, aut ad inhoneſta. Inhoneſte enim abuti Chriſtiana libertate perinde fuerit atq; ſi Princeps aliquis gregem porcorum ad ſuam menſam vocaret, non intelligunt porci hãc gloriam, ſed vaſtant tantum quicquid appoſitum fuerit, et conſpurcant ipſum etiam Principem, Sic quidam ubi audiunt de libertate, non ſciunt, quæ ſit hæc ſancta libertas, & exiſtimant nunc nullo pudore, nullis bonis moribus opus eſſe, per quod Deus uere blaſphematur.

DE VERA AC CHRIſtiana excommunicatione.

BOnum eſſet retinere pœnam ueræ & Chriſtianæ excommunicatiõis, de qua Chriſtus ait Matth. xviij. Ideo obnoxij publicis criminib. quotidianis ebrietatibus & ſimilibus, nec a talibus deficere volentes, non ſunt admittendi ad Sacramentum accipiendũ, Admonendi autẽ ſunt tales aliquoties ante, ut ſe emendent, quod ſi nolunt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

poſtea poſſunt excommunicati denunciari. Nec uero contemnenda eſt hæc pœna, quia eſt maledictio mandata a Deo contra peccatores. Metuenda eſt igitur, non eſt enim fruſtranea, quemadmodum Paulus i. Corinth. v. illum, qui ſuam nouercam ſibi ſociarat, tradidit Satanæ ad interitum carnis, ut ſaluus eſſet ſpiritus in die Domini. Sed ad prædicationem poſſunt ire excommunicati, quia ad eam etiam Iudei & Gentiles admittuntur.

DE ORDINATIONE Superintendentis.

SVperintendens, qui ad hoc ex Paſtoribus unus ordinatus fuerit, attendat ſuper omnes alios Paſtores, qui ſunt in ea prefectura aut loco ipſi deſignato, ſiue habitent ſub Monaſterijs & Eccleſijs Cathedralibus, ſiue ſub nobilibus aut alijs. Et attendat curetq;, ut in prędictis parochijs recte & Chriſtiane doceatur, verbum Dei, & Sacramenta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

menta pure & fideriter tradantur, ſe-
cundum Chriſti inſtitutionem, Vt Pa-
ſtores bene uiuant, unde uulgus emen
detur, nec ullum accipiat ſcandalum.
Neq; aliquid doceatur contra verbum
Dei & fidem, aut quod ſpectat ad ſe-
ditionem contra Magiſtratum. Vbi
uero aliquid horum a prędicatoribus
tentari cognouerit, illos ad ſe vocet &
admoneat, ne ſic pergant, inſtruatq; le-
niter eos, ut ſciant quid peccent, errent,
aut minus plusue faciant, ſiue in doctri
na ſiue in moribus. Si quis non volu
erit deſiſtere, ſed maxime ad falſam do-
ctrinam & ſeditionem ſeſe accommo-
dare, debet Superintendens ſine mora
hoc indicare loci Præfecto. Is autem
ſtatim referre hoc ad Illuſtriſſimum
Principem noſtrũ Electorem, ut poſ-
ſit eius Clementia huic morbo tempori
occurrere.

Hoc præterea uiſum eſt bonum,
ut obeunte uel alio migrante Paſtore,
Paſtor nouus per patronos, qui Ius
habent

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

habent prȩſentandi, ſtatuatur ante Superintendentem. Is examinet eum, qui valeat & doctrina & uita, ut ſciat num populo bene poſſit prodeſſe, ut per gratiam Dei diligenter caueatur, ne indoctus aliquis aut ineptus ſuſcipiatur ad populi ſeductiōem. Quia experientia ſæpe his annis docuit, quid boni uel mali, ex bonis uel malis prȩdicatoribus ſperandum ſit. Vnde neceſſario moueamur ad intente inſpiciendum, ad prȩueniendum malum ex gratia Dei, ne nomen Dei & uerbum in nobis blaſphemetur, de quo Paulus in pluribus locis admonet.

DE SCHOLIS.

DEbent etiam Prædicatores admonere populum, ut ſuos pueeros Scholis adhibeant, ut educentur uiri, qui docere, & Eccleſijs ac politijs prodeſſe poſſint. Putant .n. aliqui ſatis eſſe prȩdicatori, ſi ſciat germanice legere. Hæc eſt periculoſa opinio. Qui enim docturus eſt alios, neceſſe eſt, ut

habeat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

habeat magnam exercitationem & ingenium inſtructum. Hæc ut habeat aliquis, requiritur longa & ab ineunte ætate diſciplina. Paulus enim ait .i. Timoth. iij. Epiſcopum oportere eſſe didacticum, quo indicat eos eruditores eſſe oportere quam uulgus. Laudat etiam Timotheum .i. Timoth. iiij. q̃d a puero ſacras litteras coluerit, eruditus uerbis fidei & ſanæ doctrinæ. Non .n. exigua ſcientia, imo impoſſibilis eſt, ut homines indocti clare & intelligenter doceant atq; erudiant alios. Eruditis autem opus eſt non ſolum propter Eccleſias, ſed etiam propter politiam, quã etiam Deus uult bene gubernari.

Debent ergo parentes propter Deum filios adhibere Scholis, ut parentur Deo, ita ut poſtea Deus eis uti poſſit ad ſeruiendum alijs.

Ante hæc tempora currebatur ad Scholas propter ventrem, & maxima pars ad hoc didicit, ut poſſet accipere pinguem prębendam, quam vocant,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

qua accepta nutriuit ſe abominabili Miſſatione. Quare nunc ad honorem Dei propter ipſius mandatum non diſcimus? Sine dubio enim & ventrem nutriret Deus, Matth. vi. Primum, inquit, quærite regnum Dei & iuſticiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.

Deus in lege Moſis curauit per decimas pro Leuitis. In Euangelio non eſt mandatum, ut presbyteris dentur Decimæ, tamen mandatum eſt eis dare uictum. Dignus eſt enim operarius cibo ſuo, ait Chriſtus Matthęi et Lucæ decimo.

Ideo licet mundus contemnit Dei præceptum, & Presbyiteris quæ debet non dat, tamen Deus non obliuiſcetur presbyterorum, qui recte docent, ſed enutriet eos, quia uictum eis promiſit.

Quam abunde etiam Deus pro alijs artibus curet, uidemus quotidie, Sic enim ſcribit Syrach cap. xxxviij. A Deo eſt omnis medicina, & accipiet a Regibus munera.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Quando vero plures ſunt abuſus in Scholis puerorum, ut iuuentus recte inſtituatur, hanc formam præſcripſimus.

Primum, Ludimagiſtri diligenter curent, ut doceant pueros latinæ ſolū, non Germanice, aut Græce, aut Hebraice, ut quidam hactenus, qui grauarunt miſeram iuuentutem hac uarietate, quæ non ſolum inutilis eſt, ſed etiam nociua, uidemus etiam tales Ludimagiſtros non curare puerorū commodum, ſed ſuam famam, quam aucupantur iſta liguarum uarietate.

Secundo, Non grauent pueros multis libris, ſed ut licet uitent iſtam multiplicitatem.

Tertio, Neceſſarium eſt, ut pueri diſtribuantur in Claſſes.

PRIMA CLASSIS.

AD primam Claſſem pertinent pueri, qui diſcunt legere. Cum eis ſic agetur. Diſcant primū legere ex

Alphabetario libello, in quo ſint ſcri-
pta, Aphabetum, Pater noſter, Credo,
& verba inſtitutionis de Baptiſmo &
Sacramento.

Poſt legant Donatum, & ſimul
diſcant exponere Catonem. Ita, ut Lu
dimagiſter eis exponat unum atq; alte-
rum Catonis uerſum, quem recitent
pueri aliqua alia hora, ut per hoc multa
diſcant latina vocabula, & ſupellecti-
lem ſibi congregent ad latine loquen-
dum. Per hæc exerceantur, donec be-
ne legere ſciant. Nec incommodum
uidetur pro pueris, qui parum ingeni-
oſi non ſtatim multa diſcere poſſunt, ut
hi Donatũ & Caſitnem bis ita diſcant.
Cum hoc interim urgendi ſunt omnes
in hac claſſe, ut diſcant ſcribere, & ſcri-
pta quotidie Ludimagiſtro offerre.

Vt uero multa etiam diſcant latina
vocabula, q̃tidie ad veſperam dentur
eis aliqua vocabula, ut hactenus fuit
cõſuetum. Hi pueri etiam diſcant cum
alijs cantare, ut infra dicemus.

Altera

IN altera Claſſe ſunt pueri, qui legere norunt, hi debent nunc diſcere Grammaticam, hoc ordine.

Proxima hora poſt prandium exerceantur omnes ſcholaſtici in Muſica, & maximi & minimi.

Poſtea Ludimagiſter interpretetur ſecundæ huic Claſſi primum fabulas Eſopi, Poſt veſperas exponat eis Pædologiam Moſellani. Poſtquam hos libellos didicerunt, ſeligantur pro eis ex Colloquijs Eraſmi, quæ utiliora & honeſtiora ſunt.

Iſta licet ab eis repetere ſequentis diei veſpera.

Vbi ſub veſperam domum regrediuntur, detur eis aliqua ſententia cum expoſitione germanica, ex aliquo Poeta, uel alijs, quam altero mane reddant, ut eſt hæc ſententia. Amicus certus, in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

re incerta cernitur, aut hæc. Fortuna quem nimium fouet, ſtultum facit. Item ex Ouidio, Vulgus amicicias utilitate probat &c.

Mane pueri exponendo reddant, quod ex Eſopo acceperunt. Hic Præceptor declinet quædam nomina & verba, ut uiderit expedire pueris multa uel pauciora, facilia uel difficilia, & interroget rationem declinationis ex regulis grammaticis.

Vbi didicerunt regulas conſtructionum, exigatur ab eis hac hora, ut conſtruant orationem, Id quod valde prodeſt eis, licet rari ſint Ludimagiſtri, qui hoc curent.

Hoc igitur modo ubi didicerunt Eſopum, proponatur eis Terentius, quem & mentetenus ſine libro diſcant recitare, creuerunt enim ſtudio & iam plus ferre poſſunt laboris, Attendat tamen Ludimagiſter, ne pueri grauentur. Poſt Terentium proponantur his

aliquot

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

aliquot puriores Comœdiæ Plauti, ut eſt Aulularia. Trinummus, Pſeudolus & ſimiles.

Hora quæ eſt ante prandium ſic perpetuo exerceatur, ne quid doceatur aliud, quam Grammatica, Primum Etymologia, inde Syntaxis, poſt Proſodia. His finitis, rurſum eadem incipiantur, ut Grammatica eis diligentiſſime inculcetur. Si enim hoc non fit, fruſtraneus eſt hic omnis labor. Pueri præterea regulas Grammaticæ diſcant ſine libro recitare, ut cogantur Grammaticam exacte diſcere.

Si Ludimagiſtrum tedet huius laboris ut fit, relinquatur & pueris alius quæratur, qui hunc laborem curet pro Grammatica pueris inculcanda. Nullum enim maius damnum poteſt accidere omnibus artibus, quam ſi iuuentus in Grammatica non egregie exerceatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Hæc ita ſeruentur per totam hebdomadam, nec pueris quotidie noui libri proponantur.

Aliquo autem die, ut Sabbato, uel feria quarta, doceantur Catechiſmum cum expoſitione, ut erudiantur ad timorem Dei & Chriſti fidem.

Nam quidam plane nihil docent pueros ex ſacra Scriptura, alij nihil aliud, quam ſacram ſcripturam, uterq; error non eſt ſuſtinendus. Neceſſarium enim eſt, ut pueros doceant quædam inicia Chriſtianæ & piæ uitæ. Et ſimul ſunt multæ cauſæ, quare oporteat quoq; eis alios proponere libros, vnde loqui diſcant.

Sic itaq; obſeruabitur. Examinet Ludimagiſter totam Claſſem, aut etiam Scholam, ut recitent uiciſſim alius poſt alium, orationem Dominicam, Credo, & decem præcepta. Et ſi numerus diſcipulorum fuerit nimius, poſſunt quidam hac hebdomada, alij ſequente

quente examinari. Poſtea alio tempore Ludimagiſter orationem Dominicam ſimplicicer & planiſſime interpretetur. Alio tempore fidem, & alio decem præcepta, & inculcet pueris ea, quæ neceſſaria ſunt ad piam uitam & honeſtam, ut Dei timorem, fidem, bona opera, contentioſa uero omittat, nec doceat pueros maledicere Monachis aut alijs, ut quidam inepti Ludimagiſtri faciunt.

Cum hoc proponat etiam pueris quoſdam faciliores intellectu Pſalmos quos uel mente tenus recitare diſcant, in quibus cõprehenſa ſit ſumma Chriſtianæ uitæ, ut ſunt, qui agunt de timore Dei, de fide, & de bonis operibus, ut Pſalmus cxij. Beatus uir &c. xxxiiij. Benedicam &c. cxxviij. Beati omnes qui ti. &c. cxxv. Qui confidunt &c. cxxvij. Niſi Dominus ędificauerit etc. cxxxiij. Ecce quam bonum &c. & ſimiles Pſalmi aperti et faciles, quos Ludimagiſter breuibus & aperte interpretetur, ut ſciant pueri, quid inde diſcant aut requirant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Hoc die etiam Matthæus, ſed Grammatice tantum exponendus eſt, qui finitus, repetatur a principio. Tamen ubi profecerunt pueri, poſſunt eis exponi duæ Epiſtolæ ad Timotheum, aut prima Ioannis, aut prouerbia Salomonis.

Pręter hos libros nullum ſuſcipiant Ludimagiſtri ex ſacris enarrandũ. Non enim eſt utile iuuentutem grauare difficilibus & arduis libris, quemadmodum quidam propter ſuam gloriam eis pręlegunt Eſaiam. Paulum ad Romanos, Ioannem Euangeliſtam &c.

TERTIA CLASSIS.

VBI ſatis exercitati ſunt pueri in Grammatica, poſſunt ſeligi aptiores in tertiam claſſem.

Proxima hora poſt prandium, hi cum alijs exerceantur in Muſica. Poſtea exponatur eis Virgilius. Poſt finitum Virgilium, poteſt eis proponi

Meta-

Metamorphoſis Ouidij. ad ueſperam Officia Ciceronis, uel eiuſdem Epiſtolæ familiares.

Mane repetatur Virgilius, & exigantur ab eis Conſtructiones ad exercitium Grammatices cum declinationibus, & indicentur eis ſpeciales figuræ ſermonis.

Hora ante meridiem maneat ipſi Grammaticę, ut in ipſa bene ſint exercitati. Et cum bene nouerint Etymologiam & Syntaxin, ad Metricam inſtituantur, ut diſcant uerſus facere. Hæc enim exercitatio utilis ualde eſt, ad intelligendum alias ſcripturas, efficitq́ pueros diuites verborum et aptos ad quædam alia.

Poſtea ſatis in Grammatica exercitatis proponatur Dialectica & Rhetorica hac hora.

Pueri ex ſecunda Claſſe offerant ſingulis hebdomadis ſcripta ſua, uel verſus.

Curetur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Curetur etiam, ut pueri loquantur latine. Et ipſi Ludimagiſtri nihil aliud, quantum licet pre expoſitionibus, loquantur cum pueris, quam latinum ſermonem, quo ad hoc exercitium aſſueſcant & prouocentur.

Impreſſum Vitebergæ, apud Ioſephum Clug.

M. D. XXXIX.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1330 8° (LN 170 8°)